

DUBRAVKA IVŠIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
divsic@ihjj.hr

PREDIJALNI TOPONIMI NA ZADARSKOME PODRUČJU¹

Predijalnim toponimima nazivaju se rimski i ranoromanski toponimi izvedeni od osobnoga imena vlasnika posjeda, obično karakterističnim sufiksom *-(i)anus/- (i)ana*. U hrvatskoj toponimiji predijalni se toponimi ubrajaju u predslavenski sloj. Predijalni su toponimi u doba nastanka obično imenovali ruralna naselja, odnosno naselja manje važnosti, pa ne čudi da su u antičkim vrelima rijetko posvjedočeni, tj. da su prve potvrde predijalnih toponima razmjerno kasne. U radu se raspravlja o toponimima na zadarskome području za koje je u literaturi prihvaćeno mišljenje da su predijalnoga postanja. Takvi su suvremeni toponimi *Bibinje*, *Bošana* (Biograd), *Bošana* (Pag), *Lukoran*, *Mrljane*, *Nevidane*, *Pašman*, *Povljana*, *Ugljan* te povijesni toponim *Flaveico*. Osim njih, u radu se obrađuju i drugi toponimi za koje je u literaturi pretpostavljeno predijalno podrijetlo, npr. *Kolan*, *Žigljan*, *Čeprljanda*, *Suisgian*, *Pagnana*. Prva potvrda svakoga od tih toponima potječe iz razdoblja nakon dolaska Slavena na ova područja. Onomastičkom analizom navedenih toponima pokušava se ustanoviti je li uopće riječ o predslavenskome toponimu i je li riječ o predijalnome toponimu, zatim koji je (latinski) antroponim u osnovi predijalnoga toponima te u koje je doba lik toponima posuđen u hrvatski i kako je tekao njegov glasovni razvoj.

1. Uvod

Predijalnim toponimima nazivaju se toponimi nastali u rimsko doba koji su izvedeni od antroponima, osobnoga imena vlasnika posjeda na koji se predijalni toponim odnosi.

Izvođenje toponima od antroponima česta je pojava u toponimiji, u svakome razdoblju i na svakome tlu, no *predijalni toponimi* relativno su čvrsto definirana

¹ Ovaj rad nastao je u sklopu znanstvenoga istraživačkog projekta 2698 *Documentation and Interpretation of the Earliest Croatian* (DOCINEC), koji financira Hrvatska zaklada za znanost. Kraća inačica rada izložena je kao referat na znanstvenome skupu VIII. *Skokovi etimološko-onomastički susreti* koji se održavao na Sveučilištu u Zadru od 23. do 25. listopada 2014.

podskupina toponima antroponimskoga postanja. Predijalni toponimi izvoran su rimski tip imenovanja, nastali su u antici u razdoblju rimske dominacije i nalaze se na području gotovo cijeloga Rimskog Carstva. U trenutku nastanka predijalni su toponimi imenovali posjede (najčešće ruralne) koji su se mogli razviti u manja naselja, pa tako predijalni toponimi pripadaju kategoriji ojkonima.

Predijalni toponimi česti su u područjima koja su katastarski pripadala rimskim gradovima sa statusom kolonije (*ager kolonije*, *ager centuriatus*, *limitirani ager*) i nerijetko su u vezi s arheološkim ostatcima građevina iz rimskoga doba (*villa rustica* i gospodarske zgrade).

U hrvatskoj toponimiji predijalni toponimi ulaze u tzv. predslavenski sloj, u širu skupinu toponima koji su na ovome području nastali prije dolaska Slavena, u pretpovijesti i antici. Preciznije, predijalni toponimi pripadaju rimskom (pod)sloju predslavenske toponimije.

U suvremenoj hrvatskoj toponimiji zbog brojnosti predijalni toponimi čine poseban sloj, odnosno zasebno područje istraživanja (usp. Matijašić 1981, 1988; Šimunović 1985; Schaub Gomerčić 2002a, 2002b). Prepoznatljivi su po karakterističnome sufiksu *-an(a)* i njihova je najveća gustoća u Istri (npr. *Barban*, *Galižana*, *Ližnjan*, *Marčana*, *Tinjan*, *Višnjan*, *Vodnjan*) i to u okolici Pule, a ima ih i oko Poreča, zatim u okolici Zadra (npr. *Bošana*, *Pašman*, *Povljana*), Splita (npr. *Marjan*, *Žnjan*) i na Dubrovačkome području (npr. *Jakljan*).

Istražujući hrvatsku toponimiju, P. Skok proučavao je i hrvatske predijalne toponime (*Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta*, Skok 1914, 1915b, 1916, 1921), te za većinu toponima koji se u kasnijoj literaturi spominju kao predijalni, pretpostavka o predijalnome postanju (i izvođenje) potječu upravo od Skoka. Predijalna je toponimija područje istraživanja koje je Skoku bilo vrlo blisko jer povezuje jadransku toponomastiku i romanistiku (romansku etimologiju). Uz to, Skok je sustavno obradio predijalnu toponimiju južne Francuske (*Die mit den Suffixen -acum, -anum, -ascum und -uscum gebildeten Südfranzösischen Ortsnamen*) u svojoj disertaciji (1906.). Jadranske predijalne toponime ipak nije sustavno obradio na taj način.

Najpotpuniji popis jadranskih predijalnih toponima dao je R. Matijašić (*Antičko nasljeđe u toponimiji Istre: Toponimi tipa -an, -ana u Istri i Dalmaciji*). Prema Matijašićevu popisu sustavnu onomastičku obradbu započela je I. Schaub-Gomerčić (kvalifikacijski rad *Romanska predijalna toponimija na hrvatskom primorju u svjetlu cjelokupne romanske toponimije*), ali ju nije dovršila. U više radova predijalnu toponimiju obrađivao je i P. Šimunović (u ovome se radu najviše koristi njegov članak *Prvotna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije*).

Navedena djela polazište su za proučavanje zadarskih predijalnih toponima u ovome članku. Pojedinih predijalnih toponima dotaknuli su se i drugi istraživači, ponajviše romanisti, a na njih se upućuje na odgovarajućemu mjestu.

U ovome radu cilj je sustavno obraditi predijalne toponime zadarskoga područja i to tako da se navedu dostupne potvrde, povijesne i suvremene (dijalektne) i objasne razlike između njih te da se analizira pretpostavljena predijalna etimologija. Etimologija se razmatra s dviju strana: iz perspektive latinske antroponimije razmatra se postoji li odgovarajući latinski antroponim i koji je, a zatim se razmatra veza pretpostavljenoga polazišnog lika s povijesnim i suvremenim potvrdoma. Uz to, navode se i arheološki nalazi iz rimskoga doba koji bi mogli biti dodatni pokazatelj da je proučavani toponim predijalnoga postanja.

1.1. Predslavenski sloj

Predijalni toponimi, kako je već spomenuto, ulaze u predslavenski sloj hrvatske toponimije. Predslavenski su oni toponimi koji su na hrvatskome tlu nastali prije dolaska Slavena i najsigurniji kriterij za njihovo prepoznavanje jest posvjedočenost u antičkim vrelima (vrelima nastalima prije dolaska Slavena).

Predslavenski se toponimi jezično-kronološki mogu razvrstati u rimski, grčki, keltski, ilirski i predindoeuropski (pod)sloj. Predslavenski sloj u hrvatskoj toponimiji vrlo je raznolik, toponimi se u njemu razlikuju po jezičnome podrijetlu, po kronologiji, po načinu postanka, a ponajviše po znanju o svakome pojedinačnom toponimu. O predslavenskim toponimima mnogo je spekulacija – etimoloških, paleografskih, ali i povjesničarskih – o čemu treba voditi računa pri svakome istraživanju predslavenskih toponima.

U antičkim vrelima nisu posvjedočeni svi predslavenski toponimi na hrvatskome tlu nego manjina njih. Posvjedočeni su oni koji su označavali veće i važnije otoke, gore, rijeke, gradove, naselja koja su imala ulogu u određenim povijesnim događajima te (u kasnoantičkim vrelima) postaje uz rimske ceste. Neki od tih toponima zabilježeni su samo u antici, neki su zabilježeni i poslije, a neki postoje još i danas. Za predslavenske toponime koji su ostali i nakon antike, koji su „preživjeli“ dolazak Slavena kaže se da su očuvali imenski kontinuitet. U lingvističkome smislu to znači da su posuđeni iz vulgarnolatinskoga (ili romanskoga) u hrvatski i da su toponimski likovi prolazili kroz iste fonološke (i morfološke) razvoje i prilagodbe kao i općejezične posuđenice iz (vulgarno)latinskoga u hrvatski. Predslavenski toponimi posvjedočeni u antici prilično su homogeni što se tiče razdoblja posuđivanja – posuđeni su u starijemu razdoblju².

1.2. Predijalni toponimi u Hrvatskoj koji su posvjedočeni u antici

Što se tiče hrvatskih predijalnih toponima, u antičkim vrelima posvjedočeno ih je 15-ak, no ne na području prostiranja suvremenih predijalnih toponima (okolica

² Toponimi poput *Korčula*, *Vrgada*, *Šolta*, *Pula* – čiji su suvremeni hrvatski likovi novije posuđenice iz romanskoga – ne krše tu zakonitost jer su posuđeni i u starijemu razdoblju kao *Krkar*, *Lapkat*, *Sulet* i *Pulj*.

Poreča, Pule, Zadra, Solina, Stona), nego uglavnom u Panoniji. Gotovo sve antičke potvrde predijalnih toponima na hrvatskome tlu potječu s itinerara, popisa cestovnih postaja. U pravilu, ti predijalni toponimi posvjedočeni u antici nisu očuvali kontinuitet u hrvatskome, jedina je iznimka *Lovran* < *Lauriana*.

Popis predijalnih toponima na hrvatskome tlu zabilježenih u antičkim vreli-
ma³:

Albano, Antiana, Arsaciana, Aufustianis / Ad fusciana, Barbulanus, Donatianis, Faustia, Halicano, Iulianum, Lauriana, Lorano, Marinianis, Menneianis / Manneianis, Picentino (Picentiano), Stravianis, Varianis.

Slika 1. Predijalni toponimi na hrvatskome tlu posvjedočeni u antičkim vreli-
ma

Predijalni toponimi posvjedočeni u antici jedna su od polazišnih točaka za pro-
učavanje predijalnih toponima uopće. Već i ova malobrojna skupina pokazuje raz-
nolikost. Lik predijalnoga toponima mogao je biti jedninski ili množinski i u svim
trima rodovima. Uz toponime muškoga roda (na *-us*) obično se pretpostavlja lat.

³ Za potvrde v. Ivšić (2013).

apelativ *fundus* ‘posjed’, uz one ženskoga roda lat. apelativ *villa* ‘kuća (izvan grada)’ ili *terra* (Wolf 1996: 392), a uz predijalne toponime srednjega roda lat. apelativ *praedium* ‘imanje, zemljište’. Zbog malobrojnosti potvrda te zbog varijacija u tim malobrojnim potvdama, kod većine se predijalnih toponima posvjedočenih u antici na hrvatskome tlu ne može jednoznačno odrediti polazišni lik. O izvornome latinskom rodu predijalnih toponima ne može se zaključivati niti na temelju hrvatskoga lika toponima jer su ojkonomi koji su posuđeni iz vlat. u hrv. u hrvatskome muškoga roda (vjerojatno prema imenici *grad*, za razliku od lat. *civitas* koja je ž. r.), usp. *Albona* > *Labin*, *Salona* > *Solin*, *Senia* > *Senj* itd.

1.3. Predslavenski toponimi koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima

Za neke toponime na hrvatskome tlu pretpostavlja se predslavensko podrijetlo iako nisu posvjedočeni u antici, na temelju sljedećih kriterija:

1. toponim se etimološki tumači unutar jezika koji se na hrv. tlu govorio prije dolaska Slavena – u praksi to su samo latinski i grčki, jer se o ostalim jezicima koji bi došli u razmatranje (keltski, ilirski, predindoeuropski) nedovoljno zna

2. toponim je posuđen u starijemu razdoblju⁴ – kriterij vrijedi samo u jednom smjeru: ako je toponim posuđen u starijemu razdoblju, vjerojatnije je da je predslavenski, ali ne znači da toponimi posuđeni poslije nisu predslavenski

3. paralelna tvorba – potvrda ili rekonstrukcija toponima ista je ili usporediva s toponimom koji je posvjedočen u antici

4. veličina i važnost referenta – za veće i važnije referente vjerojatnije je da dulje čuvaju ime, tj. da imaju starije ime

5. arheološki nalazi – upućuju na to da je na određenome mjestu postojalo „predslavensko“ naselje, ali to ne znači da je proučavani toponim predslavenski.

Ti dodatni kriteriji nisu jednake važnosti i nisu jednako primjenjivi na sve toponime, no oni su okvir u kojemu se kreće proučavanje predslavenskih toponima koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima.

Ostali toponimi na hrvatskome tlu za koje se pretpostavlja predijalno postanje prvi su put posvjedočeni u mlađim vrelima (od 10./11. st.). Podatak da je neki predijalni toponim postojao u 10. st. ili poslije zapravo znači da je toponim očuvao imenski kontinuitet od antike, bez obzira na to postoji li i danas u hrvatskome ili je samo povijesni toponim.

⁴ Premda se toponimske posuđenice iz vulgarnolatinskoga/romanskoga u hrvatski obično dijele na tri kronološka razdoblja (usp. Tekavčić 1976, Trummer 1998): vulgarnolatinsko/ranoromansko, dalmatsko te mletačko, u praksi se između prvoga i drugoga razdoblja romanistički ne može povući stroga granica. Pod starije razdoblje ovdje se podrazumijeva posuđivanje prije promjena koje su se u hrvatskome događale do 9./10. st., npr. razvoj protetskoga *v*, 2. palatalizacija, metateza likvi-da, delabijalizacija *ū* > *y* (> *ī*), podizanje *ō* > *ū*, promjena *ā* > *o*, promjena kratkih *ī*, *ū* u poluglase *ь*, *ъ*.

Hrvatski predijalni toponimi, dakle, većinom pripadaju podskupini predslavenskih toponima koji **nisu** posvjedočeni u antičkim vrelima i koji su očuvali imenski kontinuitet, pa se na njih primjenjuju neki od navedenih kriterija. Za predijalne je toponime kriterij veličine referenta irelevantan, s obzirom na to da oni u postanku označuju manje važna naselja, zbog čega, uostalom, i nisu dospjeli u antička vrela.

1.4. Kriterij etimologije

Predijalni toponimi po postanku su toponimi izvedeni od latinskoga osobnog imena sufiksom *-anus*, *-ana*, *-anum*.

1.4.1. Latinsko osobno ime

Latinskim osobnim imenom ovdje se smatraju osobna imena koja su nosili stanovnici Rimskog Carstva (sinkronijski kriterij). Za određivanje toponima kao predijalnoga, poželjno je da je antroponim koji mu je u osnovi potvrđen u blizini predijalnoga toponima, no to nije odlučujuće. Nositelji antroponima mogli su potjecati iz raznih dijelova Carstva, a stjecajem okolnosti postali bi vlasnici imanja na, konkretno, zadarskome području. Zbog toga za predijalne toponime dublje jezično podrijetlo ishodišnoga antroponima načelno nije važno, nego je važno da se antroponim može pripisati rimskomu razdoblju. Rimskomu razdoblju antroponim se može pripisati ako je posvjedočen u vrelima ili na natpisima iz rimskoga doba.⁵

Gentilicij (*nomen gentile*, *gentilicium*, ime roda) i kognomen (*cognomen*, nadimak, pridjevak) termini su kojima se opisuju dijelovi rimske imenske formule. Rimska imenska formula sastojala se načelno od triju dijelova: *praenomen* + *nomen gentile* + *cognomen* (npr. *Gaius Iulius Caesar*). U početku je kao osobno ime služio prenamen, a poslije kognomen, a gentilicij je bio nasljedan.⁶ Do kraja 1. st. uobičajeno je bilo izvođenje predijalnih toponima od rimskih gentilicija, a od 1. st. i poslije češće su se izvodili od kognomena (Suić 1969: 149–152).

1.4.2. Sufiks *-anus*

Što se tiče tvorbe, predijalni su toponimi izvedeni od antroponima posvojnim sufiksom *-ānus*, *-iānus*, ali često nije moguće jednoznačno odrediti polazišni antroponim. Izvorni je latinski sufiks za tvorbu izvedenica koje znače podrijetlo *-ānus* (npr. *urbs* 'grad', *urbānus* 'gradski'), no on je već u klasičnome latinitetu imao i varijantu *-iānus*. Ta je varijanta vjerojatno nastala krivom analizom pridjeva kod kojih je polazišna imenica sadržavala *-iV-* (npr. *Octavius*, *Octavi-anus*

⁵ U ovome se radu za provjeru potvrđenih rimskih imena koristi popis *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum* (= Solin – Salomies 1988).

⁶ Detaljnije o razvoju rimske imenske formule usp. Kurilić (1999), Schaub-Gomerčić (2002b: 43–45).

→ *Octav-ianus*). Tako se osamostaljeni sufiks *-iānus* proširio i na antroponime koji izvorno nisu sadržavali *-iV-* (usp. Leumann 1977: 325). Najstariji rimski gentiliciji završavali su na *-ius* (npr. *Claudius*, *Iulius*, *Sempronius*), a od njih su se sufiksom *-anus* mogli tvoriti kognomeni koji su onda završavali na *-ianus*. Također, od kognomena su se mogli tvoriti gentiliciji, npr. *Celsius* od *Celsus* (usp. Suić 1969: 151). Zbog toga, kad zabilježeni lik toponima sadržava sufiks *-iānus*, ne možemo biti sigurni izvodi li se od gentilicija ili kognomena, je li polazišni antroponim sadržavao *-iV-* (*-ius*, *-io*) ili nije (*-us*, *-o*).

Posjed je, doduše rijetko, mogao nositi i neizvedeno ime vlasnika, bez sufiksa, npr. (*villa*) *Cornelia*. Dodatna poteškoća u izboru polazišnoga antroponima jest mogućnost da je ime vlasnika posjeda završavalo na *-ianus*. Tako, npr. predijalni toponim *Donatianus* ima (barem) tri teoretska polazišna antroponima: 1. može biti izveden od antroponima *Donatus* sufiksom *-ianus*, 2. od *Donatius* sufiksom *-anus* ili 3. od *Donatianus* bez sufiksa. U tome smislu sigurnu potvrdu o polazišnome antroponimu dali bi epigrafski spomenici s lokaliteta koji bi sadržavali traženi antroponim. Jednostavnosti radi, u ovome se radu prednost daje sufiksu *-anus*, a ne *-ianus*, iako će se iz primjera vidjeti da se to ne može primjenjivati apsolutno. Antroponim koji je posvjedočen bliže proučavanomu predijalnom toponimu vjerojatniji je ishodišni antroponim.

Predijalna je toponimija, kao što je već istaknuto, izvorna rimska tvorba i kao takva nalazi se na području gotovo cijeloga Rimskog Carstva. Najviše je predijalnih toponima na područjima koja su bliža središtu Carstva, tj. na područjima koja su prije romanizirana. Predijalni toponimi rijetki su na Siciliji, Sardiniji i u južnoj Kalabriji, a izostaju na području današnje Rumunjske (Wolf 1996: 391). Na području južne Francuske i sjeverne Italije osim sufiksom *-ānus* predijalni su se toponimi izvodili i drugim sufiksima: *-ācus*, *-ascus*, *-uscus*, što se obično pripisuje keltskomu utjecaju. Sufiks *-ānus* svakako je najčešći za izvođenje predijalnih toponima. Ponekad se kod izbora polazišnoga antroponima za predijalne toponime prednost daje antroponimu od kojega su u drugim dijelovima Rimskoga Carstva izvođeni predijalni toponimi (kriterij paralelne tvorbe). No, to nije osobito jak kriterij jer nije nužno da je isto ime bilo produktivno u svim dijelovima Carstva, a i na velikoj geografskoj udaljenosti veća je vjerojatnost slučajnih podudarnosti. Ipak, vrijednost takvih usporednica dolazi do izražaja kad u blizini predijalnoga toponima nije posvjedočen odgovarajući antroponim.

1.4.3. Što nisu predijalni toponimi?

Premda je sufiks *-an-* prilično razlikovan, on nije značajka isključivo predijalnih toponima. Sufiks *-an-* može se nalaziti i u drugim toponimima romanskoga (ili rimskoga) podrijetla, npr. *Žman* < *medianus*, *Muntan* < *montaneus* itd. No, sufiks *-an-* nalazi se i u toponimima od slavenskih apelativa, npr. *Jablan* (Pag), *Ja-*

blani (Pašman), *Obonjan*, *Obručan*, *Ostan* (Pag), *Poljana/Pojana/Poljane*, *Stan*, *Tajan* itd. Osim njih, na zadarskome području nalaze se i karakteristični toponimi sa sufiksom *-janin* (obično u množini: *-jane*), postali od etnika ili etnonima⁷. Skok (1954: 54) govori o 30-ak takvih toponima, od kojih su neki: (Gornje) *Raštane*, *Lišane* (Ostrovičke, Tinjske), *Petrčane*, *Visočane*, *Jošani*, a ni oni ne pripadaju predijalnim toponimima.

U predijalne toponime ne bi trebalo ubrajati ni formalno slične toponime izvedene od imena svetaca, poput *Stivan*, *Sukošan* (*sanctus Cassianus*), *Sustipan* itd., možda i *Filipana*, *Kršan* (*Chrysogonus*) itd. (usp. Šimunović 1985: 156, bilj. 19a) ni toponime izvedene od antroponima u srednjemu vijeku ili poslije. Formalno lingvistički zapravo nije moguće razlikovati antičke predijalne toponime od toponima izvedenih od antroponima istim sufiksom *-anus* u kasnijim razdobljima, pa tu neku ulogu igra posvjedočenost antroponima – ako je antroponim posvjedočen tek od srednjega vijeka ili kasnije, to oslabljuje pretpostavku o predijalnome podrijetlu.

Iako odgovaraju većini kriterija, predijalnim toponimima ne pripadaju niti toponimi izvedeni od latinskih antroponima sufiksom *-(i)ānus* koji ne imenuju naselja nego druge zemljopisne objekte, npr. *via Gabiniana* ‘cesta od Salone prema Andetriju’, izvedena od antroponima *Gabinus*.

1.4.4. Utvrđivanje glasovnoga razvoja

Polazišni je oblik predijalnoga toponima latinski antroponim + sufiks *-(i)ān-*. Toponimski je lik prolazio kroz vulgarnolatinske glasovne promjene do trenutka posuđivanja, a od posuđivanja u hrvatski kroz hrvatske glasovne promjene, upravo kao i apelativne posuđenice. Proučavani lik toponima objašnjava se, dakle, vulgarnolatinskim i hrvatskim glasovnim promjenama od polazišnoga lika.

Za toponime s povijesnim potvrdama polazišni lik može, ali ne mora biti isto vjetan najstarijemu posvjedočenom liku. Naime, povijesne, srednjovjekovne potvrde proučavanih predijalnih toponima redovito su u latinskim vrelima. Ipak to ne znači i da je taj potvrđeni lik izvorni antički. U tome srednjovjekovnom liku već mogu biti odražene glasovne promjene koje ga razlikuju od polazišnoga lika. Osim toga, vrlo su često potvrde u srednjovjekovnim vrelima upravo latinizirani zapisi hrvatskoga lika imena (lik koji je prošao kroz hrvatske glasovne razvoje, prilagođen je hrvatskomu jeziku, a zatim zapisan latinskim slovima). Nerijetko je, stoga, problematično povezati polazišni (rekonstruirani) lik toponima, suvremeni lik i povijesne potvrde.

⁷ »pripadnika određenog plemena, velike porodice, generationis« (Skok 1954: 51).

1.5. Arheološki kriterij (kriterij referenta)

Osim jezičnih kriterija, za utvrđivanje predijalnoga podrijetla toponima dodaje se i izvanjezični kriterij arheoloških ostataka. Predijalni je toponim u doba nastanka imenovao posjed, čije postojanje potvrđuju arheološki ostatci. Iz onomastičke perspektive, za određivanje toponima kao predijalnih, zadovoljavajući su rimski arheološki nalazi iz šire okolice, pa i skromni nalazi iz rimskoga doba.

Na proučavanome zadarskom području postoje naselja za koja se iz kombinacije pisanih i epigrafskih vrela te arheoloških nalaza pouzdano zna da su u rimsko doba bila naseljena. Takvi su današnji Zadar, Nin, Nadin, Karin (u antici *Iader*, *Aenona*, *Nedinum*, *Corinium*), koji još i danas čuvaju svoja antička imena u prilagodbi, te *Asseria* (Podgrađe kod Benkovca). Predijalni toponimi očekivani su na područjima izvan gradova, a to su nerijetko i područja na kojima su sustavna arheološka istraživanja bila mnogo rjeđa. Brojni su arheološki nalazi pojedinačni, sporadični, fragmentarni, slučajno pronađeni, a u manjemu su broju slučajeva arheološki nalazi na mjestu proučavanoga predijalnog toponima takvi da nedvojbeno upućuju na postojanje naselja (tj. imanja/posjeda) u rimsko doba.

S druge strane, iz arheološke perspektive, postojanje nalaza posjeda iz rimskoga doba za koji je sasvim očekivano da je nosio ime po vlasniku, još uvijek ne znači da je taj posjed imao ime koje je bilo predijalni toponim.

1.5.1. Gdje su i kako nastali predijalni toponimi?

Predijalni toponimi nastajali su na područjima zahvaćenima romanizacijom. Obično ih se povezuje s centurijacijom agera rimskih kolonija (*ager centuriatus*) i s rimskim gospodarsko-ladanjskim posjedima, tzv. rustičnim vilama (*villa rustica*).

Ager centuriatus

Uspostavom rimske vlasti na određenome se području uvodi rimska uprava, javni život i latinski jezik. Uvođenje „rimskoga načina života“, odnosno romanizacija osvojenoga područja bila je organizirana i sustavna. Jedan dio romanizacije provodio se tzv. dedukcijom kolonista, naseljavanjem rimskih građana u osvojene gradove, čime bi ti gradovi dobili i status rimske kolonije. Rimske kolonije konstituirane su na temelju posebnoga zakona (*lex coloniae*) u kojemu osnivač kolonije (*parens coloniae*) određuje karakter i organizaciju naselja (Suić 1996: 356). Koloniji bi nakon otkupa ili eksproprijacije bilo dodijeljeno zemljište (*ager*) koje se nakon premjera dijelilo u parcele. Parcele su se zatim dijelile kolonistima, vrlo često veteranima rimske vojske. Koliko će zemljišta kojemu kolonistu biti dodijeljeno, bilo je određeno zakonom o osnivanju kolonije i ovisilo je ponajprije o veteranovu činu.

Zemljište se dijelilo pravilnom mrežom paralelnih i okomitih granica kojom su nastale centurije (lat. *centuria*), kvadrati zemljišta sa stranicom od oko 710 m. Proces premjera i diobe zemljišta naziva se limitacijom ili centurijacijom agera, odakle naziv *ager centuriatus* za zemljište koje pripada određenoj koloniji. Orientacija centurijacije u teoriji se u potpunosti poklapa s rasterom grada kojemu pripada (u praksi postoje mala odstupanja), što je jedan od elemenata povezanosti antičkoga grada s ruralnom okolicom. Granice centurija mogli su biti međaši, suhozidi ili putovi, a neke granice vidljive su još i danas.⁸ *Ager centuriatus* značajka je isključivo kolonija, što znači da gdje postoji centurijacija, postoji i grad sa statusom rimske kolonije. Osim centuriranoga ili limitiranoga agera, koloniji je pripadalo i zemljište *in soluto* sa šumama i pašnjacima za javne i privatne potrebe (Suić 2002: 162–163). Tragovi antičke limitacije vidljivi su još i danas u agerima naših primorskih kolonija – Pole (Pula), Parentiuma (Poreč), Iadera (Zadar), Salone (Solin), Epidaura (Cavtat).

Villa rustica

Tehnički gledano, *villa rustica* jedan je od tipova rimskih kuća (vila) nazvan po smještaju (lat. *rusticus* ‘seoski’; drugi su tipovi npr. *villa urbana*, *villa suburbana*, *villa maritima*⁹), no termin *villa rustica* ima i širi sadržaj. Termin *villa rustica* ne označuje samo ladanjsku kuću (kuću izvan grada) pripadnika rimskoga višeg sloja, nego i takvu kuću s pripadajućim zemljištem i gospodarskim zgradama s trajno naseljenom poslugom zaduženom za održavanje posjeda (usp. Matijašić 1988: 16, Suić 2002: 323). Uz stambenu funkciju, *villa rustica* redovito ima i proizvodnu funkciju, već prema mogućnostima zemljišta (masline, ulje, vino, žito...). Rustične vile bile su tijesno povezane s gradom: nastajale su u okolini grada, kao proizvodno područje za potrebe grada (Matijašić 1988: 13–14). Vile su redovito smještene na pomno biranim mjestima, a prirodne odlike terena maksimalno su iskorištene. Stambena i gospodarska funkcija nisu podjednako zastupljene kod svih rustičnih vila. Neke imaju pretežno rezidencijalnu namjenu, dok je u drugima dominantna gospodarska namjena. Na hrvatskome tlu najbrojnije su potonje.

Posjedi koji se nazivaju rustičnim vilama mogli su se nalaziti u agerima kolonija, ali i izvan njih (Suić 1969: 149–150). Idealan model bio bi predijalni toponim koji se nalazi na mjestu *ville rustice* i u centuriranome ageru. Na hrvatskome tlu izvan Istre zapravo se rijetko nailazi na podudaranje svih triju elementa. To nije sasvim neočekivano, s obzirom na to da je Istra (do Raše) od 1. st. pr. Kr. teritorijalno pripadala provinciji Italiji, dok je ostatak hrvatske obale pripadao provinciji

⁸ O tehnici limitacije v. Suić (1996: 356).

⁹ Detaljniji pregled tipologije rimskih vila usp. u Begović – Schrunck (2003).

Dalmaciji, tj. da je u Istri romanizacija započela prije i bila je potpunija.¹⁰ Na ostatku hrvatske obale predijalni toponimi nalaze se i izvan limitiranih agera kolonija (npr. na Pašmanu) i općenito izvan teritorija kolonija (npr. na Pagu), kao što se i ostatci rimskih vila nalaze i izvan teritorija kolonija. Vlasnici posjeda bili su rimski kolonisti, obično isluženi vojnici ili pripadnici rimske aristokracije. Njihova su imena ishodišna za izvođenje predijalnih toponima.

1.5.2. Materijalni ostatci na proučavanome području

Na mjestu današnjega Zadra u rimsko je doba, dakle, bila kolonija *Iader*. U literaturi se obično navodi da se *ager centuriatus* kolonije *Iader* prostirao na kopnu od Dikla na sjeverozapadu do Bibinja na jugoistoku i u unutrašnjost do linije Bokanjca (Suić 1996: 362) ili Biloga Briga (Suić 1981: 154). Iznesena je i pretpostavka, na temelju proučavanja zračnih fotografija, da su te granice bile znatno šire, od Petrčana na sjeverozapadu do Sukošana na jugoistoku i u dubinu do Babinduba (Maršić 1993). Bibinje je ulazilo u ager kolonije *Iader*, dok Bošana u Biogradu, čini se, nije.

Ager kolonije *Iader* zacijelo se prostirao i na okolnim otocima. Ostatci centurijacije pronađeni su na sjeverozapadnome dijelu otoka Ugljana (Suić 1981: 154), a o centurijaciji jugoistočnoga dijela otoka ne može se govoriti sa sigurnošću. Može se da je doista samo sjeverni dio otoka bio podijeljen na centurije, s obzirom na to da ima više obradivih površina (Čače 2007: 50; 2006: 36). Južni dio otoka mogao je imati status agera koji pripada koloniji ali nije premjeren (*in soluto*), na kojemu su se nalazile šume i pašnjaci za javne i privatne potrebe (Suić 2003: 166). Osim tragova centurijacije, na Ugljanu su pronađeni i drugi materijalni ostatci iz rimskoga doba, koji vjerojatno svjedoče o postojanju većih i manjih gospodarskih i ladanjskih zdanja (*villa rustica*). Od više nalazišta iz rimskoga doba na Ugljanu, arheološki je istraženo samo ono u Mulinama (Čače 2007: 51).

Na Pašmanu nisu registrirani tragovi rimske centurijacije, no materijalnih ostataka života u antici ima. Pronađeni su ostatci građevina i građevinskih sklopova i s njima povezani sitni nalazi, novac i grobovi. Arheološki nalazi iz rimskoga doba pronađeni su na području svakoga od današnjih naselja,¹¹ i gotovo u svakome naselju upućuju ili bi mogli upućivati na postojanje rimskoga gospodarskog dobra (*villa rustica*). Otok Pašman u rimsko je doba vjerojatno bio prilično dobro naseljen, s nekoliko izrazito velikih gospodarskih i ladanjskih zdanja i mnogo više manjih posjeda.

Činjenica da na Ugljanu i Pašmanu gotovo uopće nisu pronađeni rimski spomenici s natpisima možda je slučajnost, no neočekivana je (Čače 2006: 37, 2007: 51).

¹⁰ Već i okviran broj predijalnih toponima, oko 170 u Istri prema 60-ak na ostatku hrvatske obale (prema Matijašić 1981) ilustrira razliku u stupnjevima romanizacije Istre i ostatka obale.

¹¹ Pregled nalaza v. u Nedved (1990: 228–230) i Čače (2006: 37–38).

Na otoku Pagu također su pronađeni arheološki ostatci iz rimskoga doba – najviše i najsustavnije u uvali Caska i nasuprot njoj na području Novalje, a na ostalim je dijelovima otoka manje nalaza, i to obično slučajnih. Ostatci koji upućuju na postojanje rimske *ville rustice* pronađeni su na nekoliko mjesta. Od paških predijalnih toponima, jedino su na području *Povljane* pronađeni ostatci rimske arhitekture koji su vjerojatno ostatci *ville rustice*. Na području *Bošane* nisu zabilježeni rimski ostatci, dok je na području *Kolana* počinjao vodovod za Casku, a pronađeni su i ostatci drugih antičkih zgrada.

Dok su otoci Ugljan i Pašman teritorijalno pripadali rimskoj koloniji u Zadru, te na njima nije bilo urbanih središta, pravni status otoka Paga, odnosno najvažnijega antičkog naselja na njemu, Caske, nije razriješen. Postoje indicacije da je antičko naselje u Caskoj, rimska *Cissa*, bilo urbanoga tipa, ali to nije potvrđeno natpisom (Kurilić 2011: 79–81). Na geografskim kartama uočena limitacija agera rimske *Cisse* (Ilakovac 1998), koliko mi je poznato, nije dalje opisivana.

2. Analiza toponima

Bibinje, naselje južno od Zadra

POTVRDE:

...vineam plantatam in terra suprascripti monasterii in *Bibano* positam... (1250., Cod. dipl. IV, str. 417)

...vineam...positam ad *Bibanum*... (1258., Cod. dipl. V, str. 90)

...vineam unam positam ad *Bibanum*... (1266., Cod. dipl. V, str. 398)

...vineam...positam in *Bibano* super terra suprascripti monasterii sancte Marie... (1277., Cod. dipl. VI, str. 216)

unam meam vineam plantatam supra terram ipsius monasterii ad decimum, positam in *Bibano* (1290., Spisi I, str. 210)

unam meam vineam de *Bibano* pla(n)tatam ad decimum supra terram sancte Marie monialium (1290., Spisi I, str. 211)

...vineas meas positas ad *Bibanum* (1291., Cod. dipl. VII, str. 33)

...supra terram ipsius monasterii ad decimum positam in *Bibano*... (1292., Cod. dipl. VII, str. 116)

...in terra sancte Marie monialium ad *Bibanum*... (1293., Cod. dipl. VII, str. 138)

...positam ad *Bibanum*... (1296., Cod. dipl. VII, str. 254)

...terram... positam ad *Bibanum*... (1296., Cod. dipl. VII, str. 258)

Item unam vineam apud *Bibanum*... (1300., Spisi II, str. 28)

...(et) vineam meam positam ad *Bibanum* (in) terra monasterii sancte Marie monialium (1300., Spisi II, str. 29)

...et duas vineas meas ad *Bibanum* super terra monasterij sancte M(arie) (1306., Spisi II, str. 85)

...terra pastinata posita ad *Bibanum*... (1309., Cod. dipl. VIII, str. 253)

...unam vineam et terram uacuam simul continuatas positam ad *Bibanum*... (1314., Cod. dipl. VIII, str. 356)

...scilicet terram, et terraticos, (et) vineam, taliter inter se diuiserunt, positam ad *Bibanum* (1318., Spisi II, str. 165)

...uilanus ad *Bibanum* monasterij sancte Marie monialium... (1318., Spisi II, str. 172)

...in *Bibano* tres partes gognay vnus vinee mee in duabus peciis positis in *Bibano* super terram dicti monasterii... (1330., Cod. dipl. VIII, str. 511)

...una vinea... posita ad *Bibanum* super terram monasterii sancte Marie... (1332., Cod. dipl. X, str. 14)

Item terratici ad *Bibanum* (1339., Magnifica, str. 48)

Item tres clappi vinearum cum suis pertinentiis, positi ad *Bibanum* (1340., Magnifica, str. 50)

...de una terra cum olivariis superpositis posita in starea Jadre ad *Bibanum* (1350., Spisi III, str. 106)

...de una vinea seu vitabus plantatis super terreno ecclesie sancte Marie monialium de Jadra posita ad *Bibignam* (1350., Spisi III, str. 163)

Item unum derum cum olivariis... positum ad *Bibanum* (1383., Magnifica, str. 354)

Potvrde gotovo jednoznačno upućuju na lik *Bibanum* (eventualno *Bibanus*). Različita je jedino potvrda iz 1350., *Bibignam*, koja je u latinskome akuzativ jednine ženskoga roda.

ETIMOLOGIJA:

Jedina različita od starih potvrda, *Bibignam* (1350.), ujedno je i najstarija potvrda hrvatskoga lika toponima, samo što upućuje na jedninu ž. r. – *Bibinja*. Suvremeni lik *Bibinje* izvorno je vjerojatno množina ženskoga roda (usp. ARj I: 280 i Benić 2013: 29, 55) iako se bilježi i kao jednina srednjega roda (usp. HER, Skok 1954: 42). Današnje naselje Bibinje nalazi se na obali i u njemu se nalaze Staro i Novo selo. Staro je selo oko crkve sv. Ivana, a Novo selo oko crkve sv. Roka. Oba sela naselili su stanovnici Petrine (vasi) koji su u 15. i 16. st. bježali, što pred Osmanlijama, što pred kugom, te su se spustili na obalu (Jelić 1898: 113–114). Množina toponima *Bibinje* mogla bi se odnositi na Staro i Novo selo, kao **Bibinje vasi*. Sufiks *-je* bio bi u tome slučaju slavenski posvojni sufiks, a etimologiju treba tražiti za *Bibin-*.

Skok (1921: 226–227) toponim *Bibinje* izvodi od **Vibianum*, što bi bilo izvedeno od gentilicija *Vibius* »koji se na natpisima piše *Bibius, Bibbius*«. S obzirom na to da se *b* i *v* na natpisima »neprestano zamjenjuju« (Skok 1915a: 51, usp. i Gran-

dgent 1906: 133–136)¹², teoretski su moguće sve kombinacije tih suglasnika: *B-b*, *B-v*, *V-b*, *V-v*. Za izvođenje toponima sa sufiksom *-anus* u obzir dolaze posvjedočeni gentiliciji *Bibbius*, *Bivius*, *Vib(b)ius*, *Vivius*, a bez sufiksa gentilicij *Vibianus* te kognomeni *Vib(b)ianus*, *Vivianus*. U Dalmaciji su posvjedočeni gentiliciji *Bib(b)ius*, *Vibius*, *Vivius* te kognomeni *Vibianus* i *Vivianus*. U teoriji je lik **Vibianus* moguće izvesti i od rijetkoga kognomena *Vivus* sa sufiksom *-ianus*. Od antroponima *Vibius* ili *Vivius* izvedeni su i predijalni toponimi *Bibbiano*, *Vibbiana* i *Viggiano* u Italiji (Pellegrini 1990: 324) i možda *Vigean* u južnoj Francuskoj (Skok 1906: 143).

Ako se potvrde *Bibano*, *Bibanum* tumače kao latinske, tada ih je najjednostavnije izvoditi od, doduše rijetkoga, kognomena *Vivus* sa sufiksom *-anum*. Ako se te potvrde ipak čitaju kao **Bibiano*, **Bibianum*, tj. izvode od drugih navedenih antroponima, tada nejasno ostaje zašto nije zabilježeno *-i-* U svakome slučaju, formalno je teško izvesti suvremeni lik *Bibinje* bilo od potvrđenoga *Bibano*, *Bibanum*, bilo od pretpostavljenoga **Bibiānum*. Osnovni su problemi: 1. odakle u hrvatskome sufiksu *-in(je)-* umjesto *-an-*, 2. koji lik odražava potvrđeno *Bibanum* (latinski, romanski ili hrvatski), a dodatna su pitanja i 3. što je dalo vlat. **b'* (*bj* ili *jb*) te 4. zašto vlat. kratko *-i-* u prvome slogu nije u hrvatskome dalo poluglas (i dalje *a* kao u *Bistum* > *Bast*, *Licinianu-* > *Jakljan* i sl.). Prvo i četvrto pitanje jednostavno bi se riješilo uvođenjem novoga polazišnog lika sa sufiksom *-inius*, **Bēbīnius* ili **Bībīnius* (usp. *Žminj*, vjerojatno od **Geminius*). Polazišni bi antroponimi mogli biti *Vibinus*, *Vibin(n)a*, *Baebenius*, *Bebenius*, a toponimi izvedeni od njih ne bi imali sufiks *-(i)an-*, nego bi bili izvedeni ili bez sufiksa ili sa sufiksom *-i-*. No, potvrde *Bibano*, *Bibanum* u tome slučaju bile bi neobjašnjene.

Skok (1954: 42) smatra da je polazišni lik bio lat. lokativ **Bibani* na koji je dodan sufiks *-je* (kao u Celje, Zilli < *Celeae*, Skopje < *Scupi*, Žirje < *Zuri*) i da je lik *Bibinje* poimeničeni hrvatski pridjev srednjega roda, uz koji se podrazumijeva apelativ *selo*.¹³ U polazišnome lokativu **Bibani*, prema Skoku (1921a: 226 i 1954: 42), dogodio se i prijelgas *a > e*, *i* ispred *i* u sljedećemu slogu, kao u *Kim̃p* < *campi*¹⁴. Taj se prijelgas pripisuje dalmatskomu (usp. Bartoli II §339–341, na što upućuje Skok), a postoji i u drugim romanskim jezicima (usp. Banfi 1996: 175). Međutim, postavlja se pitanje zašto se takav prijelgas ne nalazi i u drugim predijalnim toponimima s obzirom na to da imaju jednaku glasovnu okolinu.

Prema Holzeru (2011: 28–29) vlat. **b'* dalo bi *jb* iza naglašenoga sloga i kao takvo bi bilo prilagođeno u slavenski, a u ostalim slučajevima u slavenski bi bilo prilagođeno kao *bj* (usp. Holzer 2011: 33). U primjeru **Bibianum*, s obzirom na

¹² O fonetskoj pozadini toga v. npr. Tekavčić (1970: 123–125).

¹³ Slično izvođenje moglo bi se primijeniti i za nesonim *Lastovo* od *Lasta* < *Ladesta*.

¹⁴ U primjere za „prijelgas“ mogli bi se ubrojiti i *Split* < **Spelti* < *Spalatu-* i *Bribir* < *Varvaria*. U njima je riječ o zatvorenome slogu.

to da je **b*' ispred naglaska, očekivan odraz bio bi **bj*. Ako je odraz ipak i u ovom slučaju bio **jb*, tada bi lik **Bijbānu* posuđen u slavenski prije monoftongacije pravilno dao **Bībānu*. Glasovni razvoj tekao bi otprilike ovako:

vlat. **Bibiānum* > **Bib'ānu* > (!neočekivano) **Bijbānu* → slav. **Bijbānu* > **Bībānu*.

Monoftongacija **ij* > **ī* upućivala bi na vrlo rano posuđivanje, a potvrđeno *Bibanum* bio bi latinizirani zapis slavenskoga lika. Takvim glasovnim razvojem riješilo bi se i prethodno navedeno 2., 3. i 4. pitanje, jer bi od dugoga *ī* (< *ij*) očekivano bilo *i* u hrvatskome. Ipak, sufiks *-in-* i dalje ostaje nejasan, s obzirom na to da je Skokovo predloženo objašnjenje s prijeglasom *ad hoc*.

Ako se potvrde *Bibano*, *Bibanum* pokušaju izvesti unutar hrvatskoga, također postoje formalne poteškoće. Izvođenjem od hipotetskoga toponima *Biba*¹⁵ ne bismo dobili ni *Biban* ni *Bibin*.

Na području Bībinja uočeni su spomenici i tragovi zdanja iz rimskoga doba (Jelić 1898: 35, 112).

Bošana, uvala u Biogradu

POTVRDE:

De regali terra in *Bassano*. Eadem auctoritate regaliter dono, concedo, annuo eidem monasterio terram, que est in *Bassano* iuxta maris littora, illic, ubi est quedam vetus ecclesia. (1060., Cod. dipl. I, str. 91)¹⁶

...ad mare iuxta *Bosannam* ex australi parte unam peciam terre, et medietatem de terra que est sub puteo *Bosanne*... (1217., Cod. dipl. III, str. 144)

...de una salina posita ad Belgrad in loco vocato *Boxana*... (1362., Cod. dipl. XIII, str. 214)

...decimam eorum partem salinarum, quas habent in *Bossiaua*, super terreno ipsius monasterii sanctorum Cosme et Damiani... (1379., Cod. dipl. XVI, str. 12)

Najstarija potvrda upućuje na ne-ženski rod, dok sve ostale upućuju na ženski rod. Najstariju potvrdu može se tumačiti kao izvornu latinsku ili kao hrvatsku u kojoj je hrv. *o* zabilježeno kao *a*, kako se ponekad bilježi u latinskim ispravama 10. i 11. stoljeća (usp. Holzer 2011: 58), a *š* kao *ss*. Ostale potvrde su hrvatske i u njima se glas *š* piše kao *s*, *x*, *ssi*.

¹⁵ Biogradu najbliža *Biba* jest vrelo južno od Biograda, usp. Ilakovac (1971: 106).

¹⁶ Tim dokumentom kralj Krešimir daruje samostanu sv. Ivana u Biogradu neke privilegije i poklanja otok Žirje. Često se ta isprava datira u 1059. g., no to je datacija prema firentinskome kalkulusu, prema kojemu 1059. godina traje do 24. 3. 1060. Postoje dvije verzije te isprave, s time da se *Bassano* spominje samo u drugoj, proširenoj verziji koja se smatra falsifikatom. V. Cod. dipl. I, str. 88, 89.

ETIMOLOGIJA:

Suvremeni toponim *Bošana* može se sasvim pravilno izvesti od pretpostavljenoga **Bassiana* (Skok 1954: 43) dodaje da se može dopuniti s *aqua, terra* ili *vallis*). Zamjena lat. *ā* > slav. *o* upućivala bi na najranije razdoblje posuđivanja. Ako je u najstarijoj potvrdi, onoj iz 11. st., zabilježen izvorni latinski toponim, onda je zabilježen bez jotacije.

Posvjedočeni su gentiliciji *Bassus, Bassius, Bassianus* te kognomeni *Bassus, Bassianus, Bassa, Bassio*. Od tih antroponima na području Dalmacije posvjedočen je jedino kognomen *Bassus* (Alföldy 1969: 163), koji Skok (1916: 659 i 1954: 43) smatra polazišnim.

Na području Panonije u antici su potvrđena dva toponima *Bassiana*, jedan između *Sirmioma* i *Singidunuma*, a drugi između *Savarije* i *Raaba* (potvrde v. u Mayer I: 79, Anreiter 2001: 194). U južnofrancuskoj toponimiji često je izvođenje od antroponima *Bassius*; usporednice s našim toponimom mogle bi biti *Bassan* i *Baissan* (Skok 1906: 65). Usporednice postoje i u Italiji (nekoliko naselja imenom *Bassano*), a *Bassiana* je postojala i u Africi (Bourguiba u Tunisu, Orb. Lat. I: 228).

Bošana se danas naziva uvala¹⁷ i bunar na području Biograda, a nekad je ondje postojalo manje naselje (Jelić 1898: 99). Na tome predjelu pronađeni su ostatci zida koji bi mogli biti ostatci većega gospodarskog imanja, a onuda je prolazio i ogranak rimskoga akvedukta (Nedved 1990: 216).¹⁸

Bošana/Bošane, polje i šuma hrasta medunca sjeverno od grada Paga

POTVRDE¹⁹:

Bossana (1452., mletački katastar)

...Jurasi de *Busane*... (1489., Petrus de Pago)

Skok (1950: 71) navodi lik *Bošāne* i posebno ističe da je množina, no najstarija povijesna potvrda (*Bossana*) i suvremene potvrde (usp. Skračić 2011) poznaju samo jedninski lik, *Bošāna*, koji je onda podudaran s toponimom kod Biograda, jedino što za biogradski ne znamo naglasak. Potvrda iz 1489., *Busane*, ako se odnosi na *Bošanu*, mogla bi biti množinski lik, a formulacija *Jurasi de Busane* mogla bi značiti i da je *Busane* bilo naselje.

Skok spominje mogućnost da bi bila ista etimologija kao i za *Bošana* kod Biograda, lat. *Bassiana* (Skok 1950: 77, bilj. 11).

Bošana je ime predjela na obali sjeverno od grada Paga, tj. ime polja i šume, te

¹⁷ Na turističkim planovima Biograda *Bošana* je ime plaže i šetališta uz tu plažu, sjeverozapadno od grada.

¹⁸ O novijim arheološkim (podvodnim) istraživanjima ostataka rimske luke u Bošani v. Ilkić (2012).

¹⁹ Potvrde prema Brgles – Brozović Rončević (2011).

bi po tome to bio mikrotoponim²⁰. Na području grada Paga i okolice nisu pronađeni arheološki ostatci iz rimskoga razdoblja (Kurilić 2011: 79), pa na rimsko podrijetlo upućuje samo pretpostavljena etimologija.

Lukoran, naselje na otoku Ugljanu

POTVRDE:

...de quodam terras in campo *Laucarani* ab ecclesia sancti Laurentii quasi passos sexaginta... (1075/76., Cod. dipl. I, str. 153)

...de vinea, que est in loco qui dicitur *Lucarano*... (1106., Cod. dipl. II, str. 16)

...ecclesiam sancti Laurentii *Lucorani*... (1195., Cod. dipl. II, str. 274)

Specialiter autem ecclesias... sancti Michaelis de Pusimano, sancti Laurentii de *Locorano* cum pertinentiis earundem (1204., Cod. dipl. III, str. 38–39)

...nostram vineam circumdatam maceris positam in *insula de Corano* (1289., Cod. dipl. VI, str. 656)

...que vinea est posita in *Corano* in insula sancti Michaelis... (1289., Spisi I, str. 117)

...ad terraticum positam ad *Lucuranum*... Item quarta pars dictorum terraticorum de *Lucurano* (1301., Cod. dipl. VIII, str. 10)

...et vinea mea, que est in insula ad *Coren*... (1304., Spisi II, str. 74)

...unius tue vinee sive pastini, positi in insula *Luc(orani)*, quam vineam dictus Iohannes... (1317., Spisi II, str. 100)

Item cartam de gognai uno terre ad *Luc[oranum]* (1332., Magnifica, str. 31)

...unam vineam unius gonay, positam in *Lucorano* super terram Laurentij... (1317., Spisi II, str. 103)

...de insula *Lucorani*... (1350., Spisi III, str. 76)

Item terra seu tres clapi parui de terra in *Locorano* super una pecia predicta sunt pedes olivarum (1356., Magnifica, str. 171)

Item instrumentum unum de possessione Sancte Eufemie seu Sancti Michaelis in insula *Lucorani* (1356., Magnifica, str. 174)

...unam eius vineam... positam ad *Lucoranum* super terra Pauli Marini (1358., Cod. dipl. XII, str. 523)

...unam peciam terre vineate... positam in *insula Lucorani*... (1364., Cod. dipl. XIII, str. 397)

Item capita victum gognaiorum circha duos posita tereno heredum domini Iacobi de Ceasmis loco vocato *Locorano* (1370., Magnifica, str. 228)

U najstarijoj potvrđi (*Laucarano* iz 1075/76.) *au* u prvome je slogu, prema Skoku (1914: 443), odraz zadarskoga romanskog izgovora dugoga *u*. Dvije najstarije potvrde, iz 1075/76. i 1106. g., razlikuju se od ostalih po drugome slogu, *-car-* na-

²⁰ *Bošana* je danas i ime novoga turističkog naselja nastaloga uz šumu Bošanu (<http://www.pag.hr/naselja.html>, 10. 6. 2014.).

prema *-cor-* u ostalima, te *-cur-* u potvrdi iz 1301. Skok (*ibid.*) objašnjava da je hrvatsko *o* umjesto romanskoga *a*. Ipak, nije sasvim jasno koji je samoglasnik izvorni. U potvrdama bez početnoga *Lu-* ono je možda shvaćeno kao romanski član i zbog toga je odbačeno.

ETIMOLOGIJA:

Skok (1914: 443–444, 1950: 105) pretpostavlja izvođenje od kasnoantičkoga antroponima *Lucarus*, čestoga u srednjovjekovnoj Dalmaciji. Dvije najstarije potvrde upućivale bi na takvo izvođenje.

Takvo izvođenje nije bez formalnih poteškoća. Nije sasvim jasno u koje bi razdoblje trebalo smjestiti posuđivanje. Zamjena romanskoga kratkog *ā* hrvatskim *o* smještala bi posuđivanje u najstarije razdoblje, prije 9. st., no u tome slučaju nije očekivano da romanskomu *u* odgovara hrv. *u*, nego bi očekivano bilo ili $\bar{y} > \bar{i}$ (od \bar{u}) ili $\bar{b} > a$, \emptyset (od \bar{u}).

Antroponim *Lucarus* nije posvjedočen u antici²¹, no u srednjovjekovnoj Dalmaciji čest je i kao obiteljsko ime i kao osobno ime. Osobno ime *Lucarus* (i *Lucharus*) nalazi se u srednjemu vijeku samo u Dubrovniku, Splitu i Trogiru, a izvan Dalmacije u srednjemu je vijeku potvrđeno samo u Apuliji (Jireček 1904a: 42–43). Obiteljsko ime *Lucari* (*Luccari* i *Luchari*, slav. *Lukarević*) nalazi se u srednjovjekovnome Dubrovniku i Splitu (Jireček 1904b: 35–36).

Obiteljsko ime *Lucari* Jireček (1904b: 36) izvodi od grčkoga antroponima $\Lambda\epsilon\upsilon\kappa\alpha\rho\varsigma$ ili $\Lambda\epsilon\upsilon\kappa\acute{o}\kappa\alpha\rho\varsigma$.²² Izvedenica s latinskim sufiksom *-(i)anus* od grčkoga imena $\Lambda\epsilon\upsilon\kappa\alpha\rho\varsigma$ (s dvoglasom u prvome slogu), **Leucar(i)anu-*, posuđena u najstarijemu razdoblju, pravilno bi dala *Lukoran* (vlat. **Leučar^(s)anu-* > **Lōkor^(s)an-* > *Lūkoran*).

Skok (1914: 444) odbacuje mogućnost da bi toponim *Lukoran* bio etničkoga postanja, od **Lukaranin*, što bi bio stanovnik naselja *Lukar* (takvo naselje postoji u blizini Knina, usp. i ARj VI: 408²³). To objašnjenje odbacuje iz dvaju razloga: 1. jer su toponimi postali od etnika na *-(j)anin* obično u množini (kao *Hraštane*, *Petrčane*) i 2. jer bi očekivano bilo *a* (**Lukaran*), a ne *o*. U bilješki (*ibid.* bilj. 3) odbacuje objašnjenje da bi *o* bio dijalektni izgovor *a*.

Vuletić (2007: 348) sumnja u predijalni postanak ovoga toponima i smatra da ga treba povezati s obližnjim oronimom *Kūranj*, *Kūran*, kao da je izvorno ime naselja postalo od sraslice **U Kuran* (kao u *U-gljan*, slično je i *Vis*) na koju je još prijeljepljen i romanski član. Usp. i potvrde *Lucurano* iz 1301. Za to objašnjenje treba

²¹ U Solin – Salomies (1988) nije zabilježen ni gentilicij ni kognomen koji bi počinjao s **Luca/or-*, **Lauca/or-*, **Leuca/or-*, **Louca/or-*, **Loca/or-*.

²² Osobno ime, pak, Jireček (1904a: 43) izvodi od lat. *lucar* 'šumarina'; a spominje i *Lucaria* (mn.) 'svetkovina u čast svetih šuma' te srlat. *lucarius* 1. 'šumar, lugar' i 2. 'kovač oružja'.

²³ Usp. i nenaseljeni otočić *Lukar* u blizini Paga, između Mauna i Paga.

pretpostaviti dva nategnuta koraka. Primjeri srastanja prijedloga i toponima postoje, ali kao iznimka, ne pravilo; primjeri u kojima je romanski član srastao s toponimom, prema Skoku (ERHSJ III: 596, s. v. Vis, pri tumačenju talijanskoga imena *Lissa*), nepostojeći su na Jadranu, no ako i postoje, nisu mnogobrojni. Metodološki je lakše objasniti obrnute slučajeve: otpadanje početnoga *l* zbog (pogrešne) interpretacije kao romanskoga člana. Srastanje i hrvatskoga prijedloga i romanskoga člana, dvije rubne pojave, bilo bi *ad hoc*, a nije jasno ni u koje bi ih razdoblje trebalo pripisati, s obzirom na to da su najstarije potvrde upravo s *Luc-*, a ne s *Uc-* ili samo *C-*. Osim poteškoća s prvim slogom, trebalo bi objasniti i razliku u samoglasniku (*Kuran*, *Lukoran*) između dvaju bliskih toponima jednakih postavljanjem.

Mrljane, naselje na otoku Pašmanu, između Nevidana i Pašmana

POTVRDE²⁴:

...in Pisimano in loco vocato *Mergliano*... (1449.)

...in dicta insula Pasmani in loco vocato *Mergliane*... (1457.)

...vochatam *Marigliane* positam in insula Pasmani... (1493.)

...de insula Pasmani de loco uocato *Manliane*... (1506.)

...in insula Pasmani siue *Mergliane*... (1515.)

Mergliane (1528.)

...dicte ville Pasmani loco vocato *Mergliane* (1543.)

na starim kartama:

Marigliane (1824.), *Marlian* (1620.), *Mergliane* (1781., 1787., 1810., 1811.), *Merliane* (1826.)

Potvrde dolaze od 15. st. i upućuju na hrvatski izgovor imena: *ar* i *er* u prvome slogu stoje za slogotvorno *r*, a *gli/li* za *lj*. Nema potvrda koje bi upućivale na ženski rod, a indeklinabilne potvrde (poput *in loco vocato Mergliane*) mogle bi upućivati na hrvatski množinski oblik.

ETIMOLOGIJA:

Skok (1950: 135) pretpostavlja izvođenje od (*praedium*) **Marinianum*. U anti-ci su zabilježeni kognomeni i gentiliciji *Marinus*, *Marinius*, *Marinianus* (kognomeni *Marinus* i *Marinianus* i u Dalmaciji, v. Alföldy 1969: 238–239) od kojih bi mogao biti izveden predijalni toponim **Marinianum*.

U glasovnome razvoju treba pretpostaviti sinkopu nenaglašenoga *-i-* (**Marin-ianu-* > **Marnianu-*) i disimilaciju *n' - n > l' - n* (**Marnianu-* > **Marn'anu-* > **Marl'anu-*). Slogotvorno je *r* od *ar* rijetko i upućuje na posuđivanje nakon meta-

²⁴ Potvrde prema Juran (2006) i Faričić (2006).

teze likvida.²⁵ Formalno bi se toponim *Mrljane* mogao pravilno izvoditi od drugih antroponima. Slogotvorno *r* bilo bi sasvim pravilno od vlat. *-ir-*, *-ur-*, a u određenim uvjetima i od *-er-* ili *-or-*. Također, sinkopom ispada bilo koji nenaglašeni vokal, pa su mogući drugi polazišni vlat. likovi: **Mern'an-*, **Mirn'an-*, **Morn'an-*, **Murn'an-*. U antici su posvjedočeni antroponimi od kojih bi mogli nastati ti likovi: gentiliciji *Merinius*, *Miranius*, *Mirenius*, *Mirinius*, *Moranius*, eventualno i *Murranius* (na njih bi bio dodan sufiks *-anus*); gentiliciji *Merinus*, *Moranus*, *Murranus*, kognomeni *Morinus*, *Murena*, *Murinus*, *Murranus* (na njih bi bio dodan sufiks *-ianus*); kognomeni *Mirinianus*; *Murenianus* (bez sufiksa). No, nije dan od tih antroponima nije posvjedočen u Dalmaciji. Kad se već navode druge teoretske mogućnosti za polazišni antroponim, može se dodati i da bi se izvođenjem od posvjedočenih gentilicija *Murrelius* ili kognomena *Merula*, *Merulus*; *Murilla* izbjegla i disimilacija *n' – n > l' – n* (polazište bi bili likovi **Mer'an-*, **Murl'an-*).

S druge strane, toponimi izvedeni od **Marinian-* imaju usporednice u Italiji: *Marignano*, *Margnano*, *Mariniano*, *Maregnano* (Pellegrini 1990: 316) i u južnoj Francuskoj: *Marignane* (Skok 1906: 103). Usporednica je vjerojatno i toponim *Marjan* (brdo u Splitu)²⁶, koji se također izvodi od **Marinianum* (v. Skok 1915b: 344; na takvo izvođenje upućuju povijesne potvrde). U kasnoantičkim je itinerarima na području Panonije posvjedočen toponim s osnovom *Marinian-*: *Marinianis* (It. Ant.), odnosno *Marinianus* (An. Rav.).²⁷ Čini se da je postojalo istoimeno naselje *Mrljane* i na kopnu, u zadarskome zaleđu (Juran 2006: 59).

Množinski oblik *Mrljane* vjerojatno potječe od ukrštanja s etničkim sufiksom *-janin* koji je u toponimima u množini (usp. dalje kod Neviđane).

U Mrljanima su od arheoloških nalaza iz rimskoga doba poznati jedino nalazi grobova uz more (Nedved 1990: 228).

Neviđane, naselje na Pašmanu

POTVRDE:

Designacio uille Dicli, que antiquitus nuncupabatur Yculus uel Iculus insule Pašmani uel *Neuiane*, ubi est ecclesia sancti Michaelis archangeli // De Postumana, ubi eciam moratur ecclesia sancti Michaelis *Neuiane* (na poleđini dokumenta iz 1067., Cod. dipl. I, str. 107)

²⁵ Iako u hrvatskoj toponimiji postoje primjeri sa slogotvornim *r* od *ar*, npr. *Mrsunja* < *Marsonia* i *Trsat* < *Tarsat-ica*, a možda i splitski *Brboran* < **Barbaranu-* (Skok 1915b: 340, poslije nije zabilježeno).

²⁶ Skok (1915b: 344) kaže da se u Vranjicu izgovara *Mrljan*, a u Splitu se, uz *Marjan*, izgovara i *Mrjân*.

²⁷ Postaja se nalazila na cesti *Poetovio – Mursa* i smješta se u današnji Donji Miholjac. Druge zabilježene varijante jesu *Marinanae*, *Maurianis*, *Magniana*.

...medietatem uille de *Neuiglane*... (1344., Cod. dipl. XI, str. 156)
...uille et possessioni dicti monasterii posite ad insulam in loco uocato *Neuiglane*...
(1359., Cod. dipl. XII, str. 561)
...villa dicti monasterii sancti Grisogoni vocata *Neuiani* posita in insula Pestumano... (1359., Cod. dipl. XII, str. 547)
...de villa suprascripta vocata *Neuiane*... (1359., Cod. dipl. XII, str. 638)
...de *Neuignane* districtus Jadre... (1413., Jelić 1898: 79)
Marko z *Nevijan* (1437., ARj VIII: 129, Mon. croat., str. 62)

Najstarija potvrda ujedno je i najproblematičnija. Ona zapravo ne potječe iz 1067., nego se nalazi na poledinama dviju pergamena koje sadržavaju tekst iz 1067. g. kojim opat samostana sv. Krševana u Zadru svjedoči o tome kako je samostan stekao posjede u Diklu i na Pašmanu. Obje pergamene sadržavaju gotovo identičan tekst, potječu iz 13. st., a na poledini dopisani tekst jest mlađi. Tekstovi tih dviju pergamena objavljeni su u CSD I (1874., br. 128 i 129) i nakon toga u Rački (1877., br. 53 i 54). U Cod. dipl. I (isprava br. 79) objavljen je tekst isprave iz 1067., a u popratnome tekstu uz tu ispravu objašnjava se tekstološka predaja i opisuju spomenute pergamene. Tekst je na poledini prve pergamene iz 15. st.: *Designacio ville Dicli, que antiquitus nuncupatur Yculus vel Iculus insule Pasmanni vel Neviane, ubi est ecclesia sancti Michaelis archangeli* (Cod. dipl. I, str. 106–107)²⁸. Na poledini druge, prema Cod. dipl. I, str. 107, trima različitim rukopisima nadopisano je *De Postumana, ubi etiam moratur ecclesia sancti Michaelis Neviane*, s time da je trećim, najmlađim rukopisom dopisano upravo *Neviane*.

U CSD I (str. 130, uz ispravu br. 129, koja odgovara drugoj pergameni) donosi se tekst »s vana: *De Postumana ubi erat monasterium sancte Neviane* – zatim novijim pismom: *Territorium sancti Chrysogoni in insula Postimane olim Flavisco seu in villa Neuiana*«. Problematičan je ovdje dio *monasterium sancte Neviane* s obzirom na to da ni »arheologija ni povijest umjetnosti ne znaju ni za kakav samostan Svete Nevijane« (Vuletić 2007: 348).²⁹

ETIMOLOGIJA:

Povijesne potvrde upućuju na čitanje *Nevijan-* ili *Nevjan-* (usp. Jireček 1902: 63 i Skok 1950: 134: »u domaćem izgovoru Nevijane«).³⁰ Na izgovor s *-j-* zacijelo upućuje i pridjev *neviski* (oblik iz Skok 1950: 136). U potvrdama iz 1344. i 1359. *-gl-* bi upućivalo na čitanje *-lj-*, što bi moglo biti zabilježeno starije stanje s epentetskim *-l-* ili hiperkorektno pisanje *-j-* (s obzirom na to da je u mnogim čakavskim govorima *lj* dalo *j*).

²⁸ Ovaj je tekst i u Rački 1877 (uz ispravu 53), s neznatnim razlikama: *Designatio uille dicli, que antiquitus nuncupabatur yculus et yculas; de insula pasmani vel neuiane, ubi est et (ecclesia) s. Michaelis archangeli*.

²⁹ O najstarijim potvrdama za *Nevidane* usp. i Juran (2006: 59–60).

³⁰ Izvorni je dokument bio pisan *rustico sermone*, tj. hrvatskim, a latinski je prijevod. Usp. Šišić (1914: 251), bilj. 2.

Ako se potvrde poput *Neviane* smatraju latinskima, tada je hrvatski toponim sasvim recentna posuđenica iz latinskoga. Kad bi riječ bila o staroj posuđenici, od **Nēviān-* bismo u hrvatskome očekivali **Něvljan-* (i čakavski **Nivjan*) ili eventualno od **Neviān-* hrv. **Něvljan-*. Druga je mogućnost smatrati te potvrde hrvatskima, a tada je predloženo predijalno podrijetlo upitno.

Ako su povijesne potvrde latinske, one se sasvim pravilno mogu izvesti od lat. *Naevius* (odnosno *Nevius*)³¹, a predijalni toponimi od toga antroponima postoje u Italiji (npr. *Neviano*, *Nebbiano*, *Nibbiano*, Pellegrini 1990: 318) i u južnoj Francuskoj (*Nevian*, Skok 1906: 112). Međutim, ostaje pitanje povezivanja vlat. **Nevi-ana* i hrv. *Nevidane*. Izgovor s *-đ* zacijelo je mlađi izgovor, ali ponuđena objašnjenja nisu zadovoljavajuća. Ukrštanje s glagolskim pridjevom *neviden*³² spada u domenu pučke etimologije, no uvjerljivije je nego objašnjenje da je *đ* nastalo naknadnom štokavizacijom prema tipu *meja* – *međa*, kako je pretpostavio Skok (1921: 22).

Skok (1921b: 336) u početku je toponim *Nevidane* izvodio od antroponima *Naevius* i ubraja u predijalne toponime, a poslije (Skok 1950: 135) od antroponima *Naevidius*³³, ali je zbog spominjanja *monasterium sancte Neviane* smatrao da se naselje razvilo oko samostana, a ne oko rimske vile. Antroponim *Naevidius* (**Naevidianum*) Skok (*ibid.*) uvodi da bi objasnio *-đ*, uz napomenu da ime ne bi moglo biti posuđeno u starijemu razdoblju, jer bi tada očekivano bilo *-ž* (kao u npr. *raža* < lat. *radia*; usp. Skok 1950: 138, bilj. 4 i Holzer 2011: 32). U etimološkome rječniku Skok više ne navodi antroponim *Naevidius* i ne opredjeljuje se ni za predijalno ni za sanktoremsko postanje (ERHSJ II: 514).

Kao i *Mrljane*, i možda *Bošane*, i ovaj je toponim u množini, što upućuje na ukrštanje s množinskim sufiksom *-(j)ane* kod toponima postalih od etnika sa sufiksom *-(j)anin*.

U Nevidanima su pronađeni ostatci većih građevinskih sklopova (vila) iz rimskoga doba (Čače 2006: 38) te antičko pristanište (Nedved 1990: 229).

Pašman, otok i naselje na otoku

POTVRDE:

...ecclesiam s. Michaelis... sitam in insula *Postimana* (990., Rački 1877: 23)

...terras... in *Pusmano* (oko 1080.–1085., Rački 1877: 174)

³¹ Gentilicij *Naevius*, *Nevius* posvjedočen je i u Dalmaciji (Alföldy 1969: 101).

³² »Zadarski povjesničar C. F. Bianchi misli da je mjesto dobilo ime od svog položaja. Naime, nekad se nalazilo u unutrašnjosti otoka i bilo nevidljivo s mora.« (http://zupe.zadarskanadbiskupija.hr/?page_id=1990).

³³ Posvjedočeni su gentiliciji *Naevidius*, *Nevidius* te kognomen *Naevidianus*, ali ne i u Dalmaciji.

- ...de territoriis, que sunt in insula *Pustimani* (1096., Rački 1877: 176)
- ...Pars secunda de insula *Puscumani* (*Pastimani*) // ...de territoriis, que sunt in insula *Pastimani* (1166., Cod. dipl. II, str. 107)
- ...ecclesiam sancti Michaelis *Piscimani* (1195., Cod. dipl. II, str. 274)
- ...ecclesias... sancti Michaelis de *Pusimano* (1204., Cod. dipl. III, str. 38)
- ...de terris de (*Pi*)*scimano* (1209., Cod. dipl. III, str. 81)
- ...et in campo *Pisçimani* habemus terram (1216., Cod. dipl. III, str. 142)
- ...meam terram positam in *Piscimano* (1233., Cod. dipl. III, str. 387)
- ...abbati sancti Damiani de *Piscimagno* (1244., Cod. dipl. IV, str. 219)
- ...mediam vineam positam ad *Peschimanum* // iuxta terram Scognigne de *Peschimano* (1266., Cod. dipl. V, str. 398)
- ...terra... posita in *Pisgimano* (1267., Cod. dipl. V, str. 437)
- ...Radcho... habitatori in *Pestemano*... (između 1279. i 1289., Spisi I, str. 20)
- ...habitor in insula *Pestemana*... (između 1279. i 1289., Spisi I, str. 38)
- ...(totam medietatem) australem vinee nostre, quam habemus in insula *Pestemani*... (1288., Spisi I, str. 51)
- ...item derri duo, unum ad *Peschimanum* et alterum... (1289., Spisi I, str. 146)
- ...habitor in *Pesçemano*... (1290., Spisi I, str. 205)
- ...unam meam petiam de vinea... posita in insula de *Pesçemano* supra sanctum Michaellem... (1290., Spisi I, str. 229)
- ...terram... positam in insula *Pussimani* (1293., Cod. dipl. VII, str. 148)
- ...habitor in insula *Pescumani*... (1298., Spisi II, str. 15)
- ...ecclesiam sancti Petri de insula *Pescumano*... (1300., Spisi II, str. 27)
- ...de terra mea de *Pescumano*... (1300., Spisi II, str. 28)
- ...habitor in insula *Pestumani* // derrum positum in *Pestumano* (1302., Cod. dipl. VIII, str. 32)
- ...possessiones... positas in insula *Postumani* (1303., Cod. dipl. VIII, str. 53) [str. 54. »Na hrptu savremena ili nešto kasnija bilješka: „*Instrumentum breuiarii incantus vinearum et terrarum positarum in Pismano in vila magna*“«]
- ...terram positam in insula *Pestumani* (1304., Cod. dipl. VIII, str. 90)
- ...petiam terre posite ad *Postimanum* (1309., Cod. dipl. VIII, str. 254)
- ...vinea parva de insula *Pesimanno* // circa ecclesiam sancti Petri in insula *Pistumani* (1310., Cod. dipl. VIII, str. 270)
- ...terras... positas in insula *Pestumano* // terram positam in campo dicte insule *Pestumani* (1314., Cod. dipl. VIII, str. 356)
- ...terram... positam in *Pisçimano* // terram...positam ad dictum *Pisçimanum* (1315., Cod. dipl. VIII, str. 408)
- ...unam meam peciam terre, positam in insula *Peschumani*... (1317., Spisi II, str. 111)

- ...et possessionibus infrascriptis, positus in insula *Peschumani*... (1317., Spisi II, str. 123)
- ...mearum salinarum... positarum in insula *Peschumani*... (1317., Spisi II, str. 138)
- ...in insula *Peschumani* omnes vites meas vinearum plantatarum super terram meam... (1318., Spisi II, str. 147)
- Matheo filio condam Domcho Draschouig de insula *Pistumani* (1319., Cod. dipl. VIII, str. 539)
- ...derrum... positum in insula *Pestumano* (1319., Cod. dipl. VIII, str. 540)
- ...filia condam Dissini de insula *Pastumano* // peciam terre mee... positam in insula *Pastumano* (1323., Cod. dipl. IX, str. 106)
- ...ego Juance condam Stephani de insula *Pastumano* // peciam terre mee...positam in dicta insula *Pastumani* (1323., Cod. dipl. IX, str. 107)
- ...ego Radouanus Cuniceuig de dicta insula *Postumano* (1323., Cod. dipl. IX, str. 108)
- ...habitor in insula *Pistumani* (1325., Cod. dipl. IX, str. 223)
- ...Ego Petrus Buysmich de insula *Pestimani* (1327., Cod. dipl. IX, str. 328)
- ...brauarius in insula *Peschimane* (1331., Cod. dipl. IX, str. 552)
- Matheo Domchou de *Pestimano* // presaliam... positam in *Pestimano* (1333., Cod. dipl. X, str. 88)
- Item cartam I de terra quam emit ab ... *Pestimanum* (1332., Magnifica, str. 31)
- ...terre ad *Pestumanum*... (1332., Magnifica, str. 31)
- Georgio Berito de insula *Pestimani* (1334., Cod. dipl. X, str. 166)
- ...salinas suas positas in insula *Pesthumani* (1338., Cod. dipl. X, str. 420)
- ...possessiones suas positas in insula *Postumani* (1340., Cod. dipl. X, str. 541)
- ...terra... posita in insula *Pesthumano* (1341., Cod. dipl. X, str. 649)
- ...çardinum positum in insula *Peschimano* (1344., Cod. dipl. XI, str. 165)
- ...uillano Francisci Barthe de Grisogono ad *Peschimanum* (1345., Cod. dipl. XI, str. 189)
- ...salinis positus ad *Peschimanum* // possessionibus ibi in *Peschimano* // possessiones positas ad *Peschimanum* (1345., Cod. dipl. XI, str. 246)
- ...dele vigne de *Pestman* // dile vigne di *Pistuman* (1347., Cod. dipl. XI, str. 338)
- ...totam villam Nouiliani dicti monasterii positam in insula *Pestumani* districtus Jadre cum omnibus terris... (1349., Spisi III, str. 36)
- ...circa tres gognay terre et vinee ipsius Johannis posite in insula *Pestumani* districtus Jadre (1349., Spisi III, str. 52)
- ...qui stat in insula *Pestumani* presenti et recipienti circa novem gognay vinee posite in dicta insula *Pestumani*... (1350., Spisi III, str. 63)
- Vido condam Miraz de insula *Pisthumani* // Stoyano condam Bellini de dicta insula *Pisthumani* // bona immobilia sibi in insula *Pischumani* (1356., Cod. dipl. XII, str. 335)

...de quodam scopulo uocato Bauaz, qui est ex opposito insulae *Pescumani* (1364., Cod. dipl. XIII, str. 360)

Gregorio condam Volzine et Merdesse Radenich de // tere vacue posite in insula *Pischimani* (1364., Cod. dipl. XIII, str. 381)

Stoyane condam Beline de insula *Pisquimani* (1368., Cod. dipl. XIV, str. 143)

...et vna vinea cum terra propria sita in insula *Pischumani* in loco uocato Draga Gugoua (1370., Magnifica, str. 202)

...in duobus clapis in insula *Peschumani* positis (1370., Magnifica, str. 230)

...possessionem positam in insula *Pischimani* (1371., Cod. dipl. XIV, str. 387)

Bogdano Grubisich de *Pischimano* in loco Tuconi (1373., Cod. dipl. XIV, str. 555)

Item una possessio posita in insula *Pustomani* cum suis confiniis (1373., Magnifica, str. 259)

...ad laborandum Iohanni de insula Pischmani unam suam terram positam in *Pischumano* (1375., Magnifica, str. 267)

Potvrda je mnogo i raznolike su. Konstante u potvrđama jesu početno *P* i sufixs (ili završetak) *-man-*, a razlike su u:

1. središnjoj konsonantskoj skupini: dolaze *st*, *sth*, *sc*, *sç*, *sch*, *squ*, *ss*, *s* (39 je potvrda sa *st* i *sth*, 32 sa *sc*, *sç*, *sch*, *squ*, a 4 su potvrde sa *s* i *ss*)

2. samoglasniku prvoga sloga (dolaze svi samoglasnici: najčešće *e* ili *i*, zatim *u* ili *o* te nekoliko potvrda s *a*)

3. samoglasniku nakon središnje konsonantske skupine (*i* ili *u*, u jednom primjeru *e*).

4. Samo dvije potvrde upućuju na ženski rod: najstarija iz 990. *Postimana* te jedna s kraja 13. st. *Pestemana*.

Općenito, najčešći je zapis *Pestuman-*, a slijede *Pisciman-* te *Peschiman-*. Sve te različite potvrde mogle bi upućivati na zapis lika **Рѣшт'ьман*. Različitim kombinacijama (*st*, *sth*, *sc*, *sç*, *sch*, *squ*) bila bi zapisana skupina **št'*. Različiti bi samoglasnici upućivali na poluglas (v. i Schaub-Gomerčić 2002b: 74).

Skok je pretpostavljao da *sc* i *sç* ispred *i* treba čitati kao *š*, da *sch* treba čitati kao *sk*, a da su različiti samoglasnici odraz pisareva nepoznavanja bilo izvornoga lika bilo lokalnoga izgovora (Skok (1921c: 447). Schaub-Gomerčić (2002b: 74), pak, smatra da grafija *sc*, *sch*, *sq* upućuje na konsonant *č*, ali ne tumači u kakvo-me je to odnosu sa suvremenim *š*. Hrvatski lik *Pašman* posvjedočen je od 15. st. (*na Pašman fratrom* 1460., ARj IX: 696, Mon. croat. 87).

ETIMOLOGIJA:

Ako je u potvrđama doista zabilježen lik poput **Рѣшт'ьман*, što se čini vjerojatnim, tada ovom toponimu treba tražiti novu etimologiju. Na Skokovo polaziš-no **Postumianum* (Skok 1921c: 446–450; 1950: 134) (što bi bilo izvedeno od antro-

ponima *Postumus* ili *Postumius*) zapravo ne upućuje nijedna povijesna potvrda. Skupina *št' mogla je nastati prvom palatalizacijom od *sk ispred prednjih samoglasnika, no prva je palatalizacija starija od prvih kontakata Romana i Slavena. Skupina *št' mogla je nastati i od skupina *skj i *stj, a tada bi u latinskome trebala biti dva samoglasnika u nizu od kojih je prvi *e* ili *i*. Među latinskim antroponimima nisu pronađeni oni koji bi zadovoljili kriterije (npr. **Postiumus*).

Ostave li se po strani povijesne potvrde, ni izvođenje hrvatskoga *Pašman* od pretpostavljenoga **Postumianum* nije bez formalnih poteškoća. Suglasnička skupina -šm- u hrvatskome nastala bi pojednostavnjivanjem skupine *-stmj-, što se moglo dogoditi vrlo rano, u latinskome, ili relativno kasno, u hrvatskome, nakon ispadanja slaboga jera. U latinskom se pojednostavnjivanje moglo dogoditi jedino ako je prije toga djelovala sinkopa. Međutim, pojednostavnjivanje suglasničke skupine -stmj-, odnosno jotacija te skupine predstavlja problem. Od vlat. *m'* u hrvatskome bi očekivano bilo **mj* > **mlj* (s epentetskim *l*) > **mj* (s čakavskim *lj* > *j*), a nema drugih usporednica s tom suglasničkom skupinom koje bi pokazale da jotacija *m* djeluje i na prethodno -st-. Vlat. **m'* mijenjalo se u *jm* iza naglašenoga samoglasnika (Holzer 2011: 28), što ovdje nije slučaj, ali s takvim razvojem vlat. **m'* moglo bi nastati hrvatsko -šm-.

Dva bi osnovna smjera razvoja bila:³⁴

1. s vlat. sinkopom: vlat. **Postumiānu*- > **Postmīānu*- > **Postm'ānu*

a) > **Posmjānu*- → slav. **Pusmjānu*- > **Pьsmjanь* > (! neočekivano) **Pьšmanь* > **Pьšmanь* > **Pьšman* > *Pašman* (pojednostavnjivanje suglasničke skupine u vlat.)

b) > (! neočekivano) **Postjmānu*- → slav. **Pustjmanu*- > **Pьstjmanь* > (1. jotacija) **Pьšt'manь* > **Pьšt'manь* > **Pьščman* > **Pьšman* > *Pašman* (pojednostavnjivanje suglasničke skupine u hrv.)

2. bez vlat. sinkope: vlat. **Postumiānu*- > **Postum'ānu* > (! neočekivano) **Postujmānu* → slav. **Pustujmānu* > **Pьstьjmanь* > (2. jotacija) **Pastjman* > **Pašt'man* > **Paščman*.

Skokovo pretpostavljeno polazišno **Postumianum* moglo bi se izvesti sufiksom -ianus od posvjedočenih gentilicija *Postumus* i kognomena *Postimus*, *Postumus*³⁵, sufiksom -anus od gentilicija *Postimius*, *Postumius* ili bez sufiksa od

³⁴ Premda nije riječ o istoj suglasničkoj skupini, slične dvije mogućnosti glasovnog razvoja donosi Holzer (2011: 114–115) za glasovni razvoj *Košljun* od vlat. *castellione*-. prvu bez vlat. sinkope i s pojednostavnjenjem suglasničke skupine u slavenskom i drugu s vlat. sinkopom i pojednostavnjenjem suglasničke skupine u vlat.

³⁵ Latinsko ime *Postumus* (dosl. 'posmrće') podrijetlom je superlativ *postumus* 'posljednji'. Moguće je da je taj superlativ imao i varijantu **postimus* kao superlativi *optimus/optumus* 'najbolji' i *maximus/maxumus* 'najveći'. Tako Skok (1921: 450) objašnjava varijante imena *Postimus* i *Postumus*. Za glasovni razvoj u hrvatskome nevažno je je li drugi samoglasnik bio -i- ili -u-.

kognomena *Postumianus*. U Dalmaciji su posvjedočeni gentiliciji *Postimia*, *Postumia* (Alföldy 1969: 112) te kognomeni *Postimus* (Alföldy 1969: 269) i *Postumus* (Alföldy 1969: 270). Toponim *Postiòma* u Italiji (Pellegrini 1990: 327) i *Pousthomy* u južnoj Francuskoj (Skok 1906: 122 **Posthomy*; Dauzat-Rostaing 1963: 545) postali su od lat. antroponima *Postumius* bez sufiksa. Od antroponima *Postumius* izvodio je Skok (ERHSJ II: 618) i slovenski toponim *Postójna*, no to iz formalnih razloga treba odbaciti (Snoj 2009: 324).

U nedostatku bolje etimologije za toponim *Pašman*, teško je odbaciti postojeću, no vidljivo je da je izvođenje *Pašman* od **Postumianum* formalno nategnuto te da ni takav (neočekivani) glasovni razvoj ni etimologija nemaju potvrde u povijesnim zapisima.

Najstarije potvrde toponima *Pašman* označuju naselje, a ne otok. Potvrde za *Pašman* kao nesanim potječu iz 14. – 15. st. (Juran 2006: 54). Na području naselja *Pašman* pronađeni su arheološki ostatci koji upućuju na postojanje imanja u 1./2. st. (Čače 2006: 37, usp. i Nedved 1990: 229). Iz svega toga slijedi da je *Pašman* prvotno bilo ime naselja, a kad je to naselje postalo glavno na otoku, ime se proširilo i na cijeli otok. Ako je postojalo, u antici se ime **Postumianum* nije odnosilo na cijeli otok, već na jedno naselje (imanje) na otoku, tj. nije bila **insula Postumiana* već npr. **villa Postumiana* ili **praedium Postumianum* ili **fundus Postumianus*. O tome – da nije cijeli otok bio u posjedu jednoga čovjeka, već pojedina imanja – može se posredno zaključivati i na temelju toga što na otoku postoji još predijalnih toponima: *Mrljane* i možda *Nevidane*.

Povljana, naselje na otoku Pagu

POTVRDE³⁶:

Item da terra vacua arabili in *Poulyana* (1399., Cod. dipl. XVIII, str. 427)
Poulanea (1488., 1492., Petrus de Pago)
Pouiana (1489., Petrus de Pago)

Najstarija potvrda sa samoga kraja 14. st. latinski je zapis u potpunosti hrvatskoga lika. Potvrda *Pouiana* mogla bi biti s čakavskim izgovorom *lj > j*, a potvrda *Poulanea* izgleda kao latinski pridjev izveden od *Poulana*. Prema ARJ XI: 275, toponim se spominje od 19. st., a navodi se i da se selo prije zvalo *Pezzana* i *Povian* (*Pezzana* neće biti u vezi s *Povljana*, dok *Povian* može biti zapis toga imena).

ETIMOLOGIJA:

Predijalni toponim **Pauliana* može se izvesti od posvjedočenoga gentilicija *Paulius* (sa sufiksom *-ana*), od kognomena *Paulus* (sa sufiksom *-iana*) ili *Paulianus* (bez sufiksa). Kognomen *Paul(l)us* posvjedočen je i u Dalmaciji (Alföldy 1969: 261).

³⁶ Potvrde prema Brgles – Brozović Rončević (2011).

Od lat. *Pauliana* izvode se i toponimi *Paulianne* i *Paulhan* u južnoj Francuskoj (Skok 1906: 118).

Hrv. *Povljana* sasvim se pravilno može izvesti od **Pauliana*, s romanskom jotacijom i prilagodbom *au > ov* (što smješta posuđivanje u starije razdoblje, nakon slavenske monoftongacije, a prije promjene *ǣ > o*, usp. Holzer 2011: 44).

Na području *Povljane* pronađeni su arheološki ostatci građevine iz rimskoga doba koja je mogla biti *villa rustica* (Kurilić 2011: 81).

Ugljan, otok i naselje na otoku

POTVRDE:

- ...meam terram *Gyliani*... (1249., Cod. dipl. IV, str. 401)
- ...meam terram *Gyliani*... (1250., Cod. dipl. IV, str. 416)
- ...et quem possitum est in *Gilano* iuxta vineam (1256., Cod. dipl. V, str. 23)
- vineas quas habetis in loco, qui nominatur *Gilanus* (1260., Cod. dipl. V, str. 165)
- ...de insula *Ghilano*... (2x) (1265., Cod. dipl. V, str. 345)
- Terre monasterii sanctorum Cosme et Damiani posite in *Gallano*...et vinee eiusdem monasterii in eadem insula *Gallani*... (1282., Cod. dipl. VI, str. 413)
- ...de vinea mea de *Galano* insula... (1285., Spisi I, str. 44)
- ...unam peciam terre, positam in insula *Gylani*... (1289., Spisi I, str. 61)
- ...de terra mea pastinata et non pastinata, posita in insula *Galano* (1289., Spisi I, str. 130)
- ...Marina, uxor condam Uidosci, habitatrix in *Galano*... (1289., Spisi I, str. 159)
- ...totam meam uineam, positam in *Gallano*...//...de terra, posita in eadem insula *Galano* iuxta vineam meam... (1290., Spisi I, str. 206)
- ...totam uineam meam, positam in *Galano*... (1290., Spisi I, 207)
- ...vineam positam in insula *Gilani*... (1294., Cod. dipl. VII, str. 169)
- Item libras III uxori Iurgij de *Gilano*... (1299., Spisi II, str. 18)
- Item aliam vineam ad (*Gilanum* apud) terram Iacobi Zadulini ad quartum. (1300., Spisi II, str. 28)
- ...et cetera positam in insula *Gilani* (1301., Spisi II, str. 36)
- ...item una terra, posita in insula *Gilany*; item vinea una, posita in eadem insula; item septem gonaos terre in eadem insula *Gilani*; item vinea una, posita in insula *Gilani* super terra monasterii sancti Nicolai... (1301., Spisi II, str. 37)
- ...vinee posite ad *Gyllanum*...//...vinee predictae de *Gyllano*... (1301., Cod. dipl. VIII, str. 10)
- ...relinquo (ecclesie sancti) Iohannis de *Gilano* pro anima... (1303., Spisi II, str. 55)
- ...de duabus vineis, quarum una posita est (et alia) in insula *Gilani* super terra monasterij sancti Nicolaj (1307., Spisi II, str. 88)
- ...uxor olim Dragoslau Bogdani, habitatrix in *Galano*... (1317., Spisi II, str. 124)

- ...unam meam vineam, positam in insula *Galani*... (1317., Spisi II, str. 136)
- ...bonorum... positorum in insula *Gilani*... (1324., Cod. dipl. IX, str. 213)
- ...terram nostram... positam in insula *Gilani* (1327., Cod. dipl. IX, str. 330)
- ...Bogda[no I]uancich de insula *Gelani*... (1328., Cod. dipl. IX, str. 411)
- ...possessiones suas positas in insula *Gelani*... (1332., Cod. dipl. X, str. 18)
- ...terre vineate... posite in *Gelano*... (1333., Cod. dipl. X, str. 125)
- ...novem gognaios terraticorum... positos in *Giglano*... (1339., Cod. dipl. X, str. 479)
- ...vineam positam in *Gliganum*... (kasniji prijepis *Gilanum*)
- ...possessionem positam ad [*Gli*]ganum... (1345., Cod. dipl. XI, str. 246)
- ...terre posite in insula *Gelani*... (1346., Cod. dipl. XI, str. 277)
- (ego Slaua)... de insula *Gelani*... (1346., Cod. dipl. XI, str. 306)
- Nicolaus condam Radoi Viceuich de *Gellano* (1346., Magnifica, str. 58)
- Item tota una possessio terrarum, vinearum et terraticorum, posita ad *Gilianum* Insule Sancti Michaelis de Monte (1346., Magnifica, str. 86)
- ...de terra sua posita ad *Gelanum*... (1346., Magnifica, str. 98)
- ...et I terrenum cum vineis et ortu ad *Gelanum*... (1346., Magnifica, str. 99)
- ...de terra in *Gellano*... (1346., Magnifica, str. 99)
- ...vendiderunt unam vineam Biualdo predicto in *Gellano*... (1346., Magnifica, str. 99)
- ...trium peciarum terre cum suis pertinenciis in *Gellano*... (1346., Magnifica, str. 99)
- ...medietatem terre in *Gellano*... (1346., Magnifica, str. 100)
- ...certe possessiones posite in *Gilano*... (1346., Magnifica, str. 110)
- ...in terra dicti Rainerii in *Gilano*... (1346., Magnifica, str. 115)
- ...terra...posita ad *Gillanum*... (1347., Cod. dipl. XI, str. 350)
- ...vineam...positam in insula *Gelani*... (1347., Cod. dipl. XI, str. 431)
- ...vineam positam in insula *Gelani*... (1348., Cod. dipl. XI, str. 463)
- ...quinque gognay vinee posite in *Ghiliano*, ubi dicitur Ceperlianum... (1349., Spisi III, str. 13)
- ...circa quinque gognay vinee ipsius Nicolai posite in insula *Ghiliani*... (1349., Spisi III, str. 32)
- ...unam vineam... positam in insula *Ghiliani*... (1350., Spisi III, str. 80)
- ...filiis condam Drusine de *Ghiliano*... (1350., Spisi III, str. 89)
- ...et duo gognay vinee veteris ipsius Pauli posite in insula *Ghiliani*... (1350., Spisi III, str. 100)
- ...tria gognay vinee dicti monasterii posite in insula *Ghiliani*, cui confinant a borea et traversa Pauli Soranich, a siloco Radogii de *Ghiliano*... (1350., Spisi III, str. 101)
- ...quinque gognay vinee dicti monasterii posite in *Ghiliano* ubi dicitur Batalaxa luca... (1350., Spisi III, str. 107)

- ...sex gognay vinee posite ad *Ghilianum*... (1350., Spisi III, str. 119)
...unius vinee que est tota gognay duodecim posite ad *Ghilianum*... (1350., Spisi III, str. 120)
...vinee posite ad *Ghilianum*... (1350., Spisi III, str. 129)
...vinee posite ad *Ghilianum*... (1350., Spisi III, str. 133)
...Georgio Radoevich, habitatore *Ghiliani*... (1350., Spisi III, str. 135)
...vinee dicti monasterii posite in *Ghiliano* ubi dicitur Batalaxa luca... (1350., Spisi III, str. 141)
...vinee dicti monasterii posite in *Ghiliano*... (1350., Spisi III, str. 148)
...et capellanus ecclesie sancti Ypoliti de *Vghiliano*... (1350., Spisi III, str. 152)
...vinea ipsius ser Crissii posita in insula sancti Michaelis ad *Ghilianum*... (1350., Spisi III, str. 159)
...unus Iohannes condam Girchanchio de *Gilano*... (1350., Magnifica, str. 154)
...item vinea in *Gellano*... (1355., Magnifica, str. 166)
...terre posite in *Geliano*... (1355., Magnifica, str. 166)
...vineam in *Gelliano*... (1355., Magnifica, str. 168)
...de quedam vineam in *Gilano*... (1356., Magnifica, str. 174)
...eciam de vinea in *Gilano*... (1356., Magnifica, str. 174)
...terre posite in *Geliano*... (1372., Magnifica, str. 256)
...de duobus clapis positus in insula *Geliani*. (1375., Magnifica, str. 268)
...vinearum positarum in insula *Giliani*... (1377., Magnifica, str. 277)
Item aliquas terras posidet testator in vita sua positas in insula *Gilani*... (1382., Magnifica, str. 268)

Ucleanum (1447., Skok 1916: 660 prema Bulić 1886, BD IX, 118)
na *Ugljani* (*Uglani*) // kapelana *ugljanskoga* (1466., ARj XIX: 308, Mon. croat., str. 102)
grob z *Gljana* (*Glana*) (1577., ARj XIX: 308, Mon. croat., str. 334)

Potvrde upućuju na to da je starije ime bilo *Gljan*, bez početnoga *U*. Početno *U* pojavljuje se u potvrdama od 14. st., no još je u 16. st. potvrđen i lik *Gljan*. U prvome slogu najčešće stoji *i*, zatim *e*, a u nekoliko potvrda stoji *a*. Posvjedočeni sufiks u povijesnim vrelima češće je *-an-* nego *-ian-*. Početni suglasnik piše se kao *G* ili *Gh*, a središnji kao *l* ili *ll*. Općenito najviše potvrda upućuje na čitanje *Gilan* (24x), zatim *Giljan* (20x), pa *Gelan* (15x), *Galan* (10x), *Geljan* (4x). Nijedna potvrda ne upućuje na ženski rod. Potvrde s *Gel(l)-* bile bi najbliže polazišnomu latinskom liku, dok bi *-i-* u potvrdama s *Gil-* moglo upućivati na slavenski poluglas.

ETIMOLOGIJA:

Skok (1916: 660, 1950: 104–15) pretpostavlja ishodišno **Gelliana*, što izvodi od gentilicija *Gellius*. Posvjedočen je latinski gentilicij *Gellius*, od kojega bi predijal-

ni toponim bio izveden sufiksom *-anus*, te gentilicij *Gellianus*, od kojega bi toponim bio izveden bez sufiksa.³⁷ U Dalmaciji su posvjedočeni *Gellius* (Alföldy 1969: 87) i kognomen *Gellianus* (Alföldy 1969: 210).

Sasvim je uvjerljivo izvođenje od gentilicija *Gellius*, koji je, među ostalim, posvjedočen i na natpisu iz Zadra (CIL III, 2949).

Glasovni razvoj tekao je otprilike ovako: lat. **Gellian-* > **Gəl'an-* > slav. **Gil'an-* > **Gьljan-*. Početno *U-* potjecalo bi od hrvatskoga prijedloga *u*, spojeno s očekivanim *Gljan* (Skok 1950: 106).³⁸ Toponim je posuđen nakon slavenske druge palatalizacije, s obzirom na to da **Gi-* nije prešlo u **Zi-*.

Iako je *Gellius* relativno čest i dobro posvjedočen rimski gentilicij, kod Pellegrinija i Skoka nema toponimskih izvedenica od njega. Refleksi od *Gellianu-/Gelliana* mogli bi biti *Gigliana* u Italiji (Toskana) i *Gellao* u Španjolskoj (Baskija).

Na sjeverozapadu otoka Ugljana pronađeni su tragovi rimske centurijacije, a pronađeni su i građevinski ostatci i drugi predmeti iz rimskoga doba. U Mulinama, na području današnjega naselja Ugljan (kojemu pripada sjeverozapadni dio otoka), pronađeni su tragovi oveće vile iz carskoga razdoblja. Osim te vile, području naselja Ugljan pripadaju i vila u Batalaži i na Supetru (Suić 2002: 324), a moguće je da ih je na tome području bilo još (Čače 2007: 51).

Kao i kod najstarijih potvrda za *Pašman*, i najstarije potvrde za *Ugljan* odnose se na naselje (v. Jakšić 1989), što znači da se ime proširilo s imena posjeda, odnosno naselja, na cijeli otok.

Flaveico, staro ime za Pašman

Potvrde ovoga toponima nalaze se u dokumentu iz 1067. g. kojim opat samostana sv. Krševana u Zadru svjedoči o tome kako je samostan stekao posjede u Diklu i na Pašmanu, istome onom dokumentu na poleđini kojega su dopisane potvrde za toponim *Neviana*. Postoje dvije pergamene iz 13. st. s tekstom toga dokumenta. Mjesto na kojemu se spominje toponim *Flaveico* gotovo je identično u objema pergamenama:

...in loco, qui antiquo nomine Flaveico dicitur, qui nunc alio nomine Postimana nominatur... (Cod. dipl. I: 109, bilj. 30; tekst s prve pergamene)

...in loco, qui antiquo nomine Flaveico, nunc vero Postimana nominatur... (Cod. dipl. I: 108, poklapa se s tekstom s druge pergamene).³⁹

³⁷ Iako teoretski moguće, manje je vjerojatno izvođenje od rjeđih antroponima, kognomena *Gellio* ili od gentilicija *Gillius*, odnosno od kognomena *Gillo*.

³⁸ Na sličan je način nastao i hrvatski toponim *Vis* < *Issa* (*vь* + **Is*) i možda *Vizače* < *Nesactium*. Obrnuti slučaj, otpadanje početnoga *vь* (jer je shvaćen kao prijedlog) dogodio se vjerojatno u toponimu *Sinj* < *Osinium* (potvrđeno je i *Vsinj*).

³⁹ U prvome izdanju Cod. dipl. (iz 1874.), zapis na prvoj pergameni neznatno se razlikuje, stoji *Flaveyco* (CSD I: 129, br. 148), dok na drugoj pergameni također stoji *Flaveico* (CSD I: 129, br. 149).

Skok (1950: 135) pretpostavio je da taj toponim potječe od **Flavī vīco*, što bi haplogologijom (**Flavīco*) te s dalmatoromanskom diftongacijom (*ī* > *ey*) dalo potvrđeno *Flaveico*. Skokova je etimologija prihvaćena (usp. Tekavčić 1982: 131, Vuletić 2007: 348).

Razvoj **Flavīco* > *Flaveico* ne predstavlja problem. Neobična je jedino pretpostavljena ishodišna struktura ovoga toponima: antroponim *Flavius* u genitivu + apelativ *vicus*.

Sam antroponim *Flavius* gentilicij je rimskih careva Vespazijana, Tita i Domicijana (vladali su od 69. do 96. g.) i vrlo je dobro posvjedočen. U provinciji Dalmaciji gentilicij *Flavius* nosilo je autohtono stanovništvo koje je u doba careva flavijevaca steklo rimsko građansko pravo. Gentilicij se s vremenom toliko proširio da je u 4. i 5. st. bio drugi najčešći gentilicij u Dalmaciji (Alföldy 1969: 38–39). Toponimi izvedeni od antroponima *Flavius* s različitim sufiksima nalaze se još npr. u južnoj Francuskoj⁴⁰ i u sjeveroistočnoj Italiji⁴¹.

Ovaj se toponim već po sufiksu razlikuje od ostalih hrvatskih predijalnih toponima. Predijalni toponimi u Hrvatskoj prepoznaju se po karakterističnome sufiksu *-anus*, iako su predijalni toponimi u rimsko doba mogli biti izvedeni od antroponima i drugim sufiksima (npr. *-īcus*, *-ācus*, *-ascus*, *-uscus*) ili bez sufiksa⁴². U teoriji, moguće je da je polazišni lik bio upravo **Flavīco* (a ne **Flavī vīco*), tj. da je izveden od antroponima *Flavius* sufiksom *-īcus*. Međutim, distribucija predijalnih toponima sa sufiksom *-īcus* podudara se sa sufiksom *-ācus* i ograničena je na područja s jačim keltskim utjecajem (Pellegrini 1990: 306, Wolf 1996: 389). Takvi su toponimi česti u Francuskoj, u Italiji su ograničeni na sjeverni dio, a u Hrvatskoj ih nema. Zbog toga je vjerojatno Skok i pretpostavio ishodišno **Flavī vīco*.

Latinski apelativ *vīcus* 'selo' ima odraze u romanskoj toponimiji,⁴³ čest je sam (usp. u Italiji *Vico*, u Francuskoj *Vic*, u Španjolskoj *Vigo*, *Vich*; Wolf 1996: 390) ili s pridjevom; npr. s pridjevom *novus* 'nov' *Neuvy*, *Vignieux* u Francuskoj (Wolf 1996: 390) ili *Vicomezzano*, *Vicosoprano*, *Vico Canavese*, *Vico Equense* (u Italiji, Pellegrini 1990: 235). Primjeri s osobnim imenom uz imenicu *vīcus*: *Viustino* < *Vicus Iustini* (Italija), *Vicus Julius* (Germersheim, Njemačka), *Viggìu* (Italija) (< *Vicluvium* < *Vicus Iulii*), *Vicus Augusti* (Tunis) (Orb. Lat.). Treba zabilježiti da je

Na kraju teksta druge pergamene (CSD I, br. 149) dodano je da je s vanjske strane novijim pismom dodano *Territorium sancti Chrysogoni in insula Postimane olim Flavisco, seu in villa Neviana*. Na isti način tekst ovih dviju pergamena prenosi se i u Rački (1877: 69–72) br. 53 i 54.

⁴⁰ Npr. *Flauviac*, *Flayac*, *Flaujeac* (< **Flaviacu-*), *Flayosc*, *Flayosquet* (< **Flavioscu-*), *Flavienne* (< *Flaviana*), v. Skok (1906: 85–86).

⁴¹ U regiji Veneto, sa sufiksom *-an-*: *Fiabài* i *Fiabane* (Pellegrini 1990: 308).

⁴² Predijalni toponimi bez sufiksa rijetki su, a toponimizirani je antroponim mogao biti u nominativu (tip *villa Cornelia*) ili u genitivu (tip *villa Corneli*). V. Wolf (1996: 392).

⁴³ Usp. i Vuletić (2007: 348), bilj. 14, gdje se navodi da u abrućeškoj i moliškoj toponimiji postoje odrazi lat. apelativa *vīcus* 'selo'.

osobno ime u posljednjim primjerima upravo carsko ime.

Toponimi strukture apelativ + osobno ime česti su u romanskoj toponimiji, no očekivani je redosljed upravo apelativ + osobno ime (npr. *Vilachave* < **Villa Flavii* u Španjolskoj), a ne obrnut (osobno ime + apelativ), kako je pretpostavljeno u primjeru **Flavī vīco*.⁴⁴

Premda za svaki segment toponima tipa **Flavī vīco* postoje usporednice u romanskome svijetu, nema usporednica za toponim u cjelini, pa ovaj toponim odudara od predijalnih toponima ne samo na hrvatskome tlu nego i na ostalim romanskim područjima.

3. Drugi toponimi sa sufiksom *-an-* na zadarskome području

Čeprljanda, zaselak na otoku Ugljanu

POTVRDE⁴⁵:

...vendo possessionem meam in loco qui dicitur *Cepriyani*... (1070., Rački 1877: 84)
...terram *Cepelani*, terram Secherrani, terram Berde et terram Su(ch)ouarre (1195., Cod. dipl. II, str. 274.)

...terram de Berda, terram Sichouarra et terram de *Cepelanne*... (1204., Cod. dipl. III, str. 39)

...terram *Cepersani*, terram Secherani, terram Berde, terram Succhouarre et terram Coki(c)ani (1242., Cod. dipl. IV, str. 164.) [vjerojatno treba čitati *Cepelani*]

...per quendam locum qui vocatur *Cepelani*... (1260., Cod. dipl. V, str. 153)

Cepelianum (1349., Spisi III, str. 13)

Cepreglanda (1391.)

Zepurlanda (1420.)

Cepelanda (1438.)

Ceperglianda (1560.)

Gotovo sigurno nije predijalni toponim. Skok (1950: 107) navodi da se južni dio naselja Ugljana zove *Čeprljana*, a »uvala više Čeprljane« *Vala Čeprljanda*. U Skračić 2007 zabilježeno je *Čeprljanda* kao 'zaselak mjesta Ugljan' (str. 184) i *Čeprljanska vala* kao 'uvala u kojoj se nalazi zaselak Čeprljanda' (str. 183). Povijesne potvrde bilježe zemljište, odnosno vinograd s tim imenom.

Odnos likova s *-an-* i *-and-* nije jasan. Čini se da je lik s *-and-* mlađi (posvjedo-

⁴⁴ Redosljed osobno ime + apelativ ipak postoji, čest je u sjevernoj Francuskoj i pripisuje se franačkome utjecaju (usp. Wolf 1996: 399).

⁴⁵ Potvrde od 1391. i mlađe prema Juran (2007).

čen od kraja 14. st.), ali nije objašnjeno podrijetlo „ubačenoga“ *-d-*: je li riječ o fonološkoj promjeni (usp. Putanec 1970: 147, koji govori o »konsonantskoj diferencijaciji«), o nekome morfološkom izvođenju (ali kakav je to sufiks i u kojemu jeziku) ili o nekoj analogiji (možda prema romanskim gerundima s *-nd-*)?

Skok (1954: 56–57) pretpostavlja da je to toponim sa sufiksom *-janin* i da znači ‘naselje velike porodice naseljene oko crkve sv. Čiprijana kod Gruha’⁴⁶, tj. povezuje ga sa svetačkim imenom *Cyprianus*. Glasovno je to nategnuto jer bismo za *Čeprljana* pretpostavili nešto poput **Cyprihana*. No, ako je i formalno moguće izvođenje od *Cyprianus*, tada to zacijelo nije predijalni toponim, nego toponim od svetačkoga imena. Mogućnost predijalnoga izvođenja spominje Šimunović (1985: 156, bilj. 19a), ali i on spominje mogućnost izvođenja od svetačkoga imena. Glasovno bi bolje odgovaralo izvođenje od gentilicija *Ciprinus* (**Cipriniana*), s disimilacijom *n' – n > l' – n* (kao u *Mrljane* < **Mariniana*), a početno *Če-* bilo bi kao u *četrnja* < *cisterna*.

Ako je točna Skokova pretpostavka da je riječ o toponimu sa sufiksom *-janin*, tada je toponim izveden od *Čeprlja* ili *Čeprnja* (s disimilacijom). *Čeprnja* je zabilježeno u ARj-u u trima značenjima: 1. ‘ime muško’, 2. ‘čeprlja’, tj. ‘čepljež’, 3. ‘zemljan sud za vodu’, a *čeprlja* je novija riječ za ‘čepljež’. Dodajem još i mogućnost izvođenja od glagola *čeprljati* ‘čeprljati, grepsti’ (ARj I: 942); završetak bi imao usporednicu u toponimu *Drjljanda* ‘uvala na Pagu’ koji se izvodi od glagola *drljati* ‘ravnati zemljište’ (Brozović Rončević et al. 2011: 660).

Kolan, naselje na Pagu

POTVRDE:⁴⁷

- ...et de *Collane* et Prutina... (1341.)
- ...in factio *Collone* et Prutina... (1341.)
- ...Laboratores vinearum Sancti Petri in *Colane*... (1353.)
- ...chiamadi *Colane* et Slatina... (1441.)
- ...in confinio *Collane*... (1452., Cattastro)
- ...gognali positi in *Collane*... (1488., Petrus de Pago)
- ...positum in *Cholano*... (1488., Petrus de Pago)
- ...possita in *Cholane*... (1489., Petrus de Pago)
- ...posite in *Cholane*... (1489., Petrus de Pago)
- ...positum in *Collane*... (1489., Petrus de Pago)
- ...positi in *Collane*... (1489., Petrus de Pago)
- ...positi in *Colane*... (1489., Petrus de Pago)

⁴⁶ *Gruha* je danas ulica u Ugljanu.

⁴⁷ Potvrde prema Brgles – Brozović Rončević (2011).

...positis in *Colane...* (1494., Petrus de Pago)

...terreni positi in in loco vocato Duseua Draga in *Colane...* (1495., Petrus de Pago)

Skok nije znao za stare potvrde ovoga toponima (1950: 70), a nije predložio ni etimologiju. Navodi da se ne može znati je li toponim slavenski ili romanski, ali malu prednost ipak daje pretpostavci o romanskome podrijetlu zbog smještaja toponima na Pagu sjeverno od Košljunškoga zaljeva. Toponim je potvrđen od 14. st., i to gotovo redovito u množini (*Col(l)ane, Cholane, Collone*), s jednom potvrdom u jednini (*Cholano*).

Šimunović (1985: 156) iznosi mogućnost da bi toponim mogao biti predijalnoga postanja, što i poslije ponavlja (npr. Šimunović 2005: 79, 102), od **Gallanu-*, što bi bilo izvedeno od rimskoga kognomena *Gallus*, posvjedočenoga, među ostalim, i u Vlašićima na Pagu (Alföldy 1969: 209). Najbliži predijalni toponimi u ostatku romanskoga svijeta bili bi oni koji se izvode od **Galliano*, tj. od antroponima *Gallius* (npr. *Gagliano* u Italiji, *Gailhan, Gaillan* u Francuskoj, *Gajano* u Španjolskoj; Wolf 1996: 391).

Ipak, fonološki povezati suvremeno *Kolan* i pretpostavljeno **Gallanu-* nije jednostavno. Hrv. *o* na mjestu lat. *a* upućivalo bi na rano posuđivanje iz romanskoga u hrvatski, ali obezvučivanje *G* u *K* bilo bi potpuno nepravilno. Premda nisu jako stare, ni povijesne potvrde ne upućuju na ishodišno **Gallanu-*. Alternativna etimologija jest izvođenje *Kolan* od vlat. *canale-* (usp. u Vuletić 2001: 685 i Šimunović 2005: 51) s metatezom $n - l > l - n$ (kao u Stonu, usp. ERHSJ II: 30). Oblik bez te metateze, koji bi potvrdio tu etimologiju, nije zabilježen u povijesnim zapisima.

Lamjana, Vèla Lamjāna / Donja Lamjana (Vèla Lukä) ‘oštra uvala na Ugljanu, duboko zasječena u kopno’ i **Muāla Lamjāna / Gornja Lamjana (Muāla Lūkä)**

N. Vuletić (2007: 352) izvodi ovaj toponim od lat. *Albiniana* (~ lat. *albus* ‘bijel’), što formalno dobro odgovara suvremenomu liku *Lamjana* (**Albiniana* > **Albin’ana* > s metatezom likvida **Labъn’ana* > **Labnjana* > s asimilacijom **Lamnjana* > **Lamjana*). Izvorno bi ta uvala bila nazvana ‘Bijela’, na što upućuje povijesna potvrda *Lammianschiça Bielça* (iz 1385.) kao dvostruko romansko-hrvatsko ime (tip *Punta Rata*) (*ibid.*).

Rekonstruirani polazišni lik **Albiniana* formalno može biti izveden od gentilicija *Albinus* (posvjedočen i u Saloni, v. Alföldy 1969: 56) te kognomena *Albinianus* (Nerežišća, Alföldy 1969: 145) ili eventualno od *Albinus* (gentilicij i kognomen). Od antroponima *Albinus* izvedeni su predijalni toponimi u Italiji *Albignano* (Pellegrini 1990: 309) i u južnoj Francuskoj *Aubignan* (Skok 1906: 50).

Lamjana je ime dviju uvala na južnome dijelu Ugljana i zasad u njima nisu pronađeni arheološki nalazi koji bi upućivali na postojanje gospodarskoga zdanja iz rimskoga doba.

Žigljen, uvala na otoku Pagu

P. Šimunović iznio je pretpostavku da bi ime ove paške uvale bilo predijalnoga postanja. On navodi lik imena *Žiglinjân* od **Gellinianum* (Šimunović 2005: 79), odnosno od **Gilliniana* (*ibid.*, 103). Međutim, lik *Žiglinjan* nije potvrđen u novim istraživanjima otoka Paga koja je provodio zadarski Centar za jadranska onomastička istraživanja, nego samo lik *Žigljen*. Uz to, kako je N. Vuletić (2011: 690) pokazao, glasovno se ni lik *Žiglinjan* ni *Žigljen* ne mogu izvesti od **Gellinian-*, pa pretpostavka o predijalnome postanju toponima *Žigljen* više ne stoji.

Pagnana

POTVRDE:

De territorio in insula sancti Iohannis euangeliste. In ualle *Pagnana* Candulus presbiter dedit terram eidem monasterio effectus ibidem monachus. De terra in eadem ualle *Pagnana*. Abbas P. emit terram in eodem loco supra ecclesiam sancti Alexandri... (1070. – 1076., Cod. dipl. I, str. 151)

...et duas terre pecias in ualle *Pagnana*... (1070. – 1076., Cod. dipl. I, str. 152)

Toponim koji se u povijesnim vrelima naziva *vallis Pagnana* bio je u posjedu biogradskega samostana sv. Ivana, koji je imao mnoge posjede u biogradskega zaleđu i na otoku Pašmanu. *Vallis Pagnana* L. Jelić (1898: 99) čitao je kao *vallis pagana* 'Poganska draga' (po »poganskoj crkvi«) i smatrao da se tim toponimom označuje »bošanska draga« (uvala u Biogradu). Čitanje *pagana* odbacio je Skok (1954: 43) kao nepotrebno, a Jakić-Cestarić (1983: 29) izjednačuje *Vallis Pagnana* s lokalitetom *Poljana*, *Poljane* na Pašmanu, što je prihvaćeno (usp. Šimunović 1985: 156; Vuletić 2007: 349).

Ovaj toponim navodi Matijašić (1981: 122) u svojem popisu predijalnih toponima unatoč tomu što je Skok (1954: 43) izričito napisao da se »pridjev pagnana ne može tumačiti kao izvedenica na -anus od gentilicija Panius, koji nije dobro potvrđen«. Skok takvu tvrdnju iznosi jer se u Dalmaciji u 11. st. nazalni palatal ne piše kao *gn* (*ibid.*). Iz toga slijedi da povijesne potvrde treba čitati *pagnana*, a ne **panjana*. Skok dalje iznosi druge moguće etimologije, 1. izvođenje od vlat. **paginana* (od vlat. *pagīnus* 'seljak'), što prihvaća Jakić-Cestarić (1983: 28–29) i 2. izvođenje od lat. *fagus* 'bukva', što Jakić-Cestarić (*ibid.*) odbacuje iz semantičkih razloga. Od **paginana* bi sinkopom⁴⁸ postao potvrđeni lik *Pagnana*. Taj bi lik,

⁴⁸ Sinkopa u ovome slučaju zapravo nije očekivana jer bi izvedenica od *pagīnus* također imala dugo *ī*, **pagīnāna*, a dugi samoglasnici rjeđe podliježu sinkopi.

prema Jakić-Cestarić (1983: 30), bio posuđen u hrvatski s prilagodbom vlat. *ǣ* ~ hrv. *o* i s asimilacijom *gn* > *nn* ili *mn*⁴⁹ te ukršten sa slavenskim *poljana*.

Teoretski, potvrđeni lik *Pagnana* može biti izvedenica od latinskoga gentiličija *Pagnius*, uz napomenu da bi polazišno **Pagniana* bilo potvrđeno bez vlat. *ǣ*. Slični toponimi postoje u Italiji (*Pagnano*, *Pagnàn*, v. Pellegrini 1990: 318) i u južnoj Francuskoj (v. Skok 1906: 114). Daljnji bi glasovni razvoj mogao biti kako je pretpostavila Jakić-Cestarić, s time da bi ukrštanje s *poljana* bilo uvjerljivije ako je odraz od *Pagnana* bio **Ponjana*, a ne **Ponnana* ili **Pomnana* (usp. Jakić-Cestarić (1983: 30)).

Na tome su lokalitetu pronađeni rimski grobovi u blizini morske obale, a rimsko naselje bilo bi povodom za nazivanje uvale **paginana* (*ibid.*), no rimski bi nazivi isto tako mogli potvrđivati i predijalno postanje.

Suisgian

POTVRDE:

...pro terris de *Suisgian* in plateis sancti Michaelis // ...certum est quod sanctorum Cosme et Damiani monasterium habet bona privilegia de dictis terris de *Suisgian* // ...in possessione prescriptarum terrarum de *Suisgian*... (1199., Cod. dipl. II, str. 327, 328, Zadar), sud o zemljama samostana sv. Kuzme i Damjana u Gorici
...ad locum quendam qui dicitur *Suisgian*... // ...iste terre sunt dicti monasterii et locus ubi sunt dicitur *Suisgian*... / ...iste terre non sunt in *Suisgian*, sed sunt in loco qui dicitur Uoiskiza... // ...immo iste terre sunt in *Suisgian* et sunt dicti monasterii... (1240., Cod. dipl. IV, Zadar)

Toponim *Suisgian* potvrđen je zapravo u jednoj ispravi. Starija isprava (iz 1199.) umetnuta je u tekst mlađe (iz 1240.). Mlađa je isprava presuda o vlasništvu nad zemljom koja se zove *Suisgian*. Opat samostana sv. Kuzme i Damjana dokazivao je starijom presudom iz 1199. g. da ti posjedi pripadaju samostanu. Zbog toga nije čudno da su sve potvrde likom iste. Toponim *Suisgian* u latinskome se ne deklinira, što bi moglo upućivati na to da je hrvatsko ime zapisano latinski. Nije jasno kako bi ga trebalo čitati.⁵⁰

Nije sasvim jasno ni gdje se nalazio *Suisgian*. Skok (1954: 53) kaže da je »negdje kod Gorice kraj Biograda«. Benediktinski samostan sv. Kuzme i Damjana, kojemu je pripadao *Suisgian*, nalazi se na brežuljku Čokovcu na Pašmanu i sljednik je samostana Sv. Ivana u Biogradu, koji je preseljen nakon mletačkoga razaranja Biograda 1125. g. Samostanu su pripadali posjedi u biogradskome zaleđu, pa se zbog toga tako ubicira, no možda je posjed bio na otoku.

⁴⁹ Usp. Ston < *Stamnes* < **stagnenses*.

⁵⁰ Moguća su čitanja *Suj-*, *Svi-*, *Zvi-*, *Šuj-*, *Švi-* za početni dio te *-zgjan*, *-žđan*, *-žan* za dočetni. Početak bi mogao upućivati na sanktorem, ali pitanje je koji svetac. Usp. *Sužân* na Krku.

Ovaj toponim u predijalne ubraja Šimunović (1985: 156), dok ga Skok (1954: 53) spominje u poglavlju o sufiksu *-janin*, među nejasnim toponimima, tj. u skupini toponima koje »ne umijemo pravo ni pročitati, a kamoli identificirati ih sa današnjim nazivom, tačno ubicirati i protumačiti im osnovu«⁵¹.

S lingvističke strane, sufiks *-an-* kod ovih potvrda može upućivati bilo na predijalno postanje, bilo na sufiks *-janin* kojim se označuju pripadnici plemena ili velikih porodica, vrlo čestoga na zadarskome području. Izvođenje od antroponima *Sicinius* (Šimunović 1985: 156) iz formalnih razloga treba odbaciti.

U nastavku se navode još neki toponimi zadarskoga područja sa sufiksom *-an* koji nisu predijalnoga postanja:

Jardani 'zemlje na Ugljanu' ~ mlet. *zardin* 'vrt' (Vuletić 2007: 357)

Kuljan, Kuljani (Pag) ~ *kuljan* 'vrsta puža' (Brozović Rončević et al. 2011: 656)

Marman (Pag) 'brdo u pašnjaku' u vezi s lat. *marmor* ili *mramor* 'točilo' (Brozović Rončević et al. 2011: 647)

Margan (Pag) 'veliko područje pašnjaka, zapuštenih krčevina i torova za ovce', u vezi s lat. *margo* <*margin-*> 'granica, međa' (Vuletić 2011: 686)

Mišana (Pag) 'vinograd', motivirano vrstom tla (Brozović Rončević et al. 2011: 653)

Muntan 'školj kod Pašmana prema kopnu' (Skok 1950: 137), prema lat. *mons* 'gora'

Pašijana (Pašman; na otoku Bapcu u Pašmanskome kanalu) 'nekad vinogradi, na samoj obali, uz prolaz između Bapca i komornika', u vezi s rom. **passare* ~ 'prolaz' (Vuletić 2007: 355)

Turan 'ruševine na Ugljanu'; 'pašnjak na Pagu s devastiranim prapovijesnim tumulom', u vezi s lat. *turris* 'kula, toranj'

Ustran (Pag) 'pašnjak', prema razmjestažu zemljopisnoga objekta (Brozović Rončević et al. 2011: 651) ili kao *Ustrina* (na Cresu), od **ustrinare* 'opaliti' ('paljevina, palež'; Skok 1950: 43, bilj. 14), lat. *ustrina* 1. 'mjesto gdje su se spaljivali leševi'; 2. 'prženje, gorenje, spaljivanje'; 3. 'mjesto gdje se tope kovine, ljevaonica'.

Vitane 'oštra uvala na Pašmanu', u vezi s antroponimom *Vitan* ili s *vit*, *vitak* ili s glagolom *vitati* 'koji je vezen finom vunicom ili predicom kao da se po platnu vije' (usp. *Vitanje, Vitan* u Sloveniji; Snoj 2009: 460)

Žman (Dugi otok) ~ lat. *medianus* 'srednji, u sredini' (Skok 1950: 118).

⁵¹ Skok (*ibid.*) navodi još takvih toponima: *villa Merglana* 1343. (u zadarskome/biogradskome zaleđu, usp. Mrljane); *villa Verčan(e)* 1256.; *in Sicirani, Sekerani, Sechirani, Secherani* (potvrde od 918. do 1242.).

4. O akcentuaciji obrađenih toponima

Zadarski predijalni toponimi pokazuju dva tipa akcentuacije:⁵²

1. *Bošàna* Biograd (Vrgada)
Bošàna Pag (MonPag, GrPag)
Lukorân (MonUglj); *Lukorân* (Bibinje); *Lukor^oân* (Vrgada)
Povljàna (MonPag); *Povjàna* (GrPag)
Ugljân (MonUglj); *Ugljûn* <*Ugljâna*> (Kali); *Ugljân* <*na Ugljânu*> (Bibinje), *Ûgljan* (HER)
Mrljâne (MonPaš); *Mrljâne* (Kali); *Mrljâne* (MonPaš); *Mrljâne* (Bibinje)
Mrljane (Vrgada)
Bibìnje (Kali, Bibinje); *Bibinje* (HER, ŠR)
2. *Nèvidane* (MonPaš, Bibinje, Vrgada); *Nèvidane* (Kali)
Pășman (MonPaš); *Pășman* (Vrgada, Bibinje).

U prvoj su skupini toponimi čija akcentuacija upućuje na to da u njima nije djelovao Dyboov zakon te im se mjesto naglasaka podudara s latinskim. Nedjelovanje Dyboova zakona može se objasniti na dva načina: ili su toponimi posuđeni nakon djelovanja Dyboova zakona ili su ti toponimi pri posuđivanju iz latinskoga u slavenski dobili akut (na dugome naglašenom slogu; usp. Holzer 2011: 36), pa nije bilo uvjeta za djelovanje Dyboova zakona. U toponimima ove skupine koji su muškoga roda naglasak je dug zbog čakavskoga duljenja pred sonantima u zativrenim slogovima (usp. Moguš 1977: 49 prema Holzer 2011: 167, 168, s. v. *Žman*, *Žnjan*). Ova skupina pokazuje očekivanu akcentuaciju.

U drugoj su skupini toponimi s naglaskom na prvome slogu, pomaknutim prema početku riječi u odnosu na latinski naglasak. Kod toponima *Pășman* akcentuacija bi mogla upućivati na pomicanje naglasaka s poluglasa (tzv. drugi Ivšićev zakon; usp. Holzer 2011: 71) i posredno na nedobivanje akuta pri posuđivanju. Do pomaka naglasaka možda je moglo doći i pod utjecajem standardnoga jezika, no ako nije, tada se može pomišljati da toponimi iz prve i druge skupine nisu posuđeni u istome razdoblju. Treba još zabilježiti da su oba ta toponima na Pašmanu te da u njihovu glasovnom razvoju postoje i drugi problemi osim akcentuacije.

⁵² Akcenti su navedeni prema monografijama Centra za jadranska onomastička istraživanja, Skračić 2006 (= MonPaš), Skračić 2007 (= MonUglj), Skračić 2011 (= MonPag); prema *Školskome rječniku hrvatskoga jezika* (= ŠR), *Hrvatskome enciklopedijskom rječniku* (= HER); prema Kustić 2002 (= GrPag), Jurišić 1973 (= Vrgada); Benić 2013 (= Kali) i Šimunić 2013 (= Bibinje).

5. Zaključci

Iz provedene raščlambe toponima slijedi da se s određenom vjerojatnošću predijalnim mogu smatrati *Bošana* (Biograd), *Bošana* (Pag), *Lukoran*, *Mrljane*, *Povljana*, *Ugljan*, te možda *Bibinje*, *Neviđane* i *Pašman*.

Predijalni toponimi na zadarskome području imenuju naselja *Bibinje*, *Lukoran*, *Mrljane*, *Neviđane*, *Pašman*, *Povljana*, *Ugljan*, otoke *Ugljan* i *Pašman* (prošireno s imena naselja) te dijelove obale/uvale: *Bošana* (Biograd), *Bošana* (Pag). Na kopnu su dva toponima (*Bibinje* i *Bošana* kod Biograda), a ostali su na otocima.

Kod toponima *Bibinje*, *Neviđane* i *Pašman* uočen je problematičan ili neočekivan glasovni razvoj. Povezivanje svih triju elemenata – rekonstruiranoga polazišnog latinskog oblika, povijesnih potvrda i suvremenoga hrvatskog lika – predstavlja problem kod gotovo svih obrađenih toponima. Obično se pomoću latinskih/romanskih i slavenskih/hrvatskih glasovnih zakona može suvremeni hrvatski lik izvesti iz pretpostavljenoga latinskog, no povijesne se potvrde u malome broju slučajeva mogu tumačiti kao čiste latinske ili čiste hrvatske. Povijesne su potvrde redovito u latinskim tekstovima, ali su one vjerojatnije latinizirani hrvatski likovi nego polazišni latinski.

Ovi toponimi razlikuju se po morfološkim značajkama: neki su u ženskome rodu (*Bošana*, *Bošana*, *Povljana*), neki u muškome (*Lukoran*, *Ugljan*, *Pašman*), neki su u množini (*Mrljane*, *Neviđane*). Vjerojatno je slučajnost, no toponimi u ženskome rodu (*Povljana* i *Bošana*) nalaze se na Pagu, dok su toponimi u množini (*Mrljane* i *Neviđane*) na Pašmanu. Za toponime u množini Skok je pretpostavljao ukrštanje s drugom skupinom toponima karakterističnih za zadarsko područje, s toponimima postalim od etnika sa sufiksom *-janin* (kao što su *Petrčane*, *Raštane*, *Lišane* (Ostrovičke, Tinjske), *Visočane*, *Jošani*), koji su redovito u množini. Razlika u rodu zapravo je neočekivana. Glasovni razvoj pokazuje da su ti toponimi posuđeni u istome razdoblju i to starijemu, a za toponimske posuđenice posuđene u starijemu razdoblju rod odgovara hrvatskomu apelativu koji određuje tu toponimsku kategoriju. Možda se uz ženski rod može pretpostaviti *vas*, *zemlja* ili *uvala*. Za muški rod ne bi trebalo pretpostaviti *otok*, s obzirom na to da su povijesne potvrde pokazale da je ime naselja bilo prvotno i s naselja je preneseno na otok.

Među zadarskim predijalnim toponimima jedino za *Lukoran* nije potvrđen latinski antroponim, dok je za ostale polazišni latinski često potvrđen i u najbližoj okolici. Također, za sve su toponime, s iznimkom *Lukorana*, pronađene i usporednice u drugim dijelovima Rimskoga Carstva. Vjerojatnije su od rimskoga gentilicija izvedeni *Bibinje*, *Bošana*, *Neviđane*, *Ugljan*, dok su *Povljana* i *Pašman* vjerojatnije izvedeni od kognomena.

Na mjestima nekih predijalnih toponima nisu pronađeni arheološki ostatci rimskih vila, ali oni i nisu presudni za određivanje predijalnoga podrijetla toponima jer ovise o istraženosti područja, a i moguće je da su s vremenom iz raznih razloga nestali. Ipak, kad postoje, arheološki nalazi potvrđuju ili barem osnažuju pretpostavku o predijalnome podrijetlu.

U ovome su radu spomenuti i drugi toponimi zadarskoga područja za koje se u literaturi pisalo da su predijalnoga postanja, ali pretpostavka o njihovu predijalnome podrijetlu nije postala prihvaćenom (npr. *Čeprijanda*, *Kolan*, *Žigljen*, *Pagnana*, *Suisgian*) te neki toponimi zadarskoga područja sa sufiksom *-an* koji ne zadovoljavaju ostale kriterije predijalnih toponima. Takvim protuprimjerima željelo se još jednom upozoriti na oprez potreban pri proučavanju predslavenskih toponima, pogotovo onih koji nisu posvjedočeni u antičkim vrelima.

Slika 2. Predijalni toponimi zadarskoga područja

Literatura

- ALFÖLDY, GÉZA. 1969. *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*. Heidelberg: Carl Winter Universitätverlag.
- ANREITER, PETER. 2001. *Die Vorrömischen Namen Pannoniens*. Budapest: Archaeolingua.
- BANFI, EMANUELE. 1996. *Gemeinromanische Tendenzen I. Phonetik*. // *Lexikon der Romanistischen Linguistik II: Latein und Romanisch. Historisch-vergleichende Grammatik der romanischen Sprachen*. / Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt (ur.). Tübingen: Niemeyer, 163–199.
- BARTOLI, MATTEO GIULIO. 2000. *Il Dalmatico. Resti di un'antica lingua romanza parlata da Veglia a Ragusa e sua collocazione nella Romània appennino-balcanica*. Roma: Istituto della Enciclopedia Italiana fondata da Giovanni Treccani. [prijevod izvornika *Das Dalmatische. Altromanische Sprachreste von Veglia bis Ragusa und ihre Stellung in der Appenino-balkanischen Romania*, Wien 1906.]
- BEGOVIĆ, VLASTA; SCHRUNK IVANČICA. 2003. Rimske vile Istre i Dalmacije, II. dio: tipologija vila. *Prilozi Instituta za arheologiju u Zagrebu*, 20, Zagreb, 95–112.
- BENIĆ, MISLAV. 2013. Fonologija i naglasak imenica u govoru mjesta Kali. *Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 39/1, Zagreb, 11–68.
- BRGLES, BRANIMIR; BROZOVIĆ-RONČEVIĆ DUNJA. 2011. Povijesne potvrde paške toponimije. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 479–522.
- BROZOVIĆ-RONČEVIĆ, DUNJA; ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA; VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2011. Suvremena toponimija otoka Paga. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 639–679.
- ČAČE, SLOBODAN. 2006. Naseljenost otoka Pašmana u prapovijesti i antici. // *Toponimija otoka Pašmana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 31–47.
- ČAČE, SLOBODAN. 2007. Prilog poznavanju naseljenosti otoka Ugljana u prapovijesti i antici. // *Toponimija otoka Ugljana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 47–56.
- ČAČE, SLOBODAN. 2011. Antički toponimi otoka Paga – izvori. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 609–620.
- ČORALIĆ, LOVORKA. 1987. Villae rusticae zadarsko-biogradskog područja. *Latina et Graeca*, 29, Zagreb, 33–44.
- DAUZAT ALBERT; ROSTAING, CHARLES. 1963. *Dictionnaire étymologique des noms de lieux en France*. Paris: Librairie Larousse.

- ERHSJ = SKOK, PETAR. 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*. Zagreb: JAZU.
- FARIČIĆ, JOSIP. 2006. Popis toponima sa starih karata. // *Toponimija otoka Pašmana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 255–264.
- FARIČIĆ, JOSIP. 2007. Popis toponima na starim geografskim i pomorskim kartama. // *Toponimija otoka Ugljana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 287–313.
- FARIČIĆ, JOSIP. 2011. Geografska imena na starim kartografskim prikazima otoka Paga. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 523–564.
- GRANDGENT, CHARLES H. 1907. *An Introduction to Vulgar Latin*. Boston: D. C. Heath & co. Publishers.
- HOLZER, GEORG. 2011. *Glasovni razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- ILAKOVAC, BORIS. 1971. Vranska regija u rimsko doba. *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, 18, Zadar, 75–136.
- ILAKOVAC, BORIS. 1998. Limitacija agera rimske Kiše (*Cissa*) na otoku Pagu. *Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu*, 30/31, Zagreb, 69–82.
- ILKIĆ, MATO. 2012. Prilog poznavanju rimske luke na položju Bošana nedaleko od Biograda na Moru. *Histria Antiqua*, 21, Pula, 639–647.
- IVŠIĆ, DUBRAVKA. 2013. *Predslavenski sloj u hrvatskoj toponimiji*. Doktorski rad. Rijeka: Sveučilište u Rijeci.
- JAKIĆ-CESTARIĆ, VESNA. 1983. Pašmanski posjedi samostana sv. Ivana krajem XI. stoljeća i njegova nastavljača samostana sv. Kuzme i Damjana početkom XIII. stoljeća. *Radovi Zavoda JAZU u Zadru*, 29/30, Zadar, 21–55.
- JAKŠIĆ, NIKOLA. 1989. Prilozi povijesnoj topografiji otoka Ugljana. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 28 (15), Zadar, 83–102.
- JELIĆ, LUKA. 1898. Povijesno-topografske crtice o biogradskom primorju. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 3/1, Zagreb, 33–126.
- JIREČEK, KONSTANTIN. 1902. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, I. Theil. *Denkschriften des Kaiserliches Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe*, 48, Wien, III. Abhandlung.
- JIREČEK, KONSTANTIN. 1904a. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, II. Theil. *Denkschriften des Kaiserliches Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe*, 49, Wien, I. Abhandlung.
- JIREČEK, KONSTANTIN. 1904b. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters, III. Theil (Schluss). *Denkschriften des Kaiserliches Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Classe*, 49, Wien, II. Abhandlung.

- JURAN, KRISTIJAN. 2006. Prvi spomeni otoka Pašmana o njegovih naselja (i termini insula i villa u zadarskoj srednjovjekovnoj toponimiji). // *Toponimija otoka Pašmana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 49–62.
- JURAN, KRISTIJAN. 2007. Popis povijesnih toponima iz arhivske građe. // *Toponimija otoka Ugljana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru / Centar za jadranska onomastička istraživanja, 247–286.
- JURAN, KRISTIJAN. 2007. Toponimi na katastarskim mapama iz 1824. // *Toponimija otoka Ugljana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 315–329.
- JURIŠIĆ, BLAŽ. 1973. *Rječnik govora otoka Vrgade*. Zagreb – Čakovec: GZH – Zrinski.
- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, IVAN. 1863. *Monumenta historica Slavorum meridionalium 1. Acta Croatica*. Zagreb.
- KURILIĆ, ANAMARIJA. 1999. *Pučanstvo Liburnije od 1. do 3. st. po Kristu*. Doktorski rad. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- KURILIĆ, ANAMARIJA. 2011. Otok Pag od prapovijesti do kraja antičkog razdoblja. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 51–91.
- KUSTIĆ, NIKOLA. 2002. *Cakavski govor grada Paga s rječnikom*. Zagreb: Društvo Pažana i prijatelja.
- LEUMANN, MANU. ⁵1977. *Lateinische Laut- und Formenlehre*. München: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung.
- MARŠIĆ, DRAŽEN. 1993. Prilog poznavanju limitacije agera antičkog Zadra. *Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru*, 32 (19), Zadar, 105–116.
- MATASOVIĆ, RANKO. 2007. On the Accentuation of the Earliest Latin Loanwords in Slavic. // *Tones and Theories: Proceedings of the International Workshop on Balto-Slavic Accentology*. / Mate Kapović i Ranko Matasović (ur.). Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 105–120.
- MATUJAŠIĆ, ROBERT. 1982. Antičko nasljeđe u toponimiji Istre. Toponimi na -an, -ana u Istri i Dalmaciji. *Historia histrica*, 4, Pula, 107–33.
- MATUJAŠIĆ, ROBERT. 1988. *Ageri antičkih kolonija Pola i Parentium*. Biblioteka Latina et Graeca, 6. Zagreb: Latina et Graeca.
- MAYER, ANTON. 1957. *Die Sprache der alten Illyrier*. Wien: Rudolf M. Rohrer.
- NEDVED, BRANKA. 1990. Biogradski kraj u rimsko doba. *Biogradski zbornik*, 1, Biograd, 213–246.
- ORB. LAT = *Orbis Latinus*. 1972. Lexikon lateinischer geographischer Namen des Mittelalters und der Neuzeit. Braunschweig. <http://www.bayerische-landesbibliothek-online.de/orbis-latinus>. (14. 11. 2014.)

- PELLEGRINI, GIOVAN BATTISTA. 1990. *Toponomastica Italiana*. Milano: Ulrico Hoepli.
- PUTANEC, VALENTIN. 1970. Diferencijacija konzonanata tipa n > nd u hrvatsko-srpskom jeziku. *Filologija*, 6, Zagreb, 139–153.
- RAČKI, FRANJO. 1877. *Documenta historiae Chroaticae periodum antiquam illustrantia*. Zagreb: JAZU.
- SCHAUB GOMERČIĆ, INES. 2002a. Pristup obradbi predijalne toponimije na hrvatskome dijelu Jadrana. *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 175–188.
- SCHAUB GOMERČIĆ, INES. 2002b. *Romanska predijalna toponimija na hrvatskom primorju u svjetlu cjelokupne romanske toponimije*. Kvalifikacijski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- SKOK, PETAR. 1906. *Die mit den Suffixen -ācum, -ānum, -ascum, -uscum gebildeten südfranzösischen Ortsnamen*. Beihefte zur Zeitschrift für romanische Philologie, 2. Halle a. d. S.: Verlag von Max Niemeyer.
- SKOK, PETAR. 1914. Prilog k ispitivanju hrvatskih imena mjesta. II. *Nastavni vjesnik*, 22, sv. 6, Zagreb, 441–445.
- SKOK, PETAR. 1915a. Pojave vulgarnolatinskog jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije. *Djela JAZU*, 25. Zagreb: JAZU.
- SKOK, PETAR. 1915b. Prilozi k ispitivanju hrv. imena mjesta. III. *Nastavni vjesnik*, 23, sv. 5, Zagreb, 339–349.
- SKOK, PETAR. 1916. Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta. IV. *Nastavni vjesnik*, 24, sv. 10, Zagreb, 657–667.
- SKOK, PETAR. 1921a. Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta. VI. *Nastavni vjesnik*, 29, sv. 5. i 6, Zagreb, 225–231.
- SKOK, PETAR. 1921b. Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta. VI. (nastavak). *Nastavni vjesnik*, 29, sv. 7. i 8, Zagreb, 326–337.
- SKOK, PETAR. 1921c. Prilozi k ispitivanju hrvatskih imena mjesta. VI. (nastavak). *Nastavni vjesnik*, 29, sv. 9. i 10, Zagreb, 445–456.
- SKOK, PETAR. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima: Toponomastička ispitivanja*. Zagreb: Jadranski institut JAZU.
- SKOK, PETAR. 1954. Postanak hrvatskog Zadra. *Radovi Instituta JAZU*, 1, Zagreb, 37–68.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR (ur.). 2006. *Toponimija otoka Pašmana*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR (ur.). 2007. *Toponimija otoka Ugljana*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR (ur.). 2011. *Toponimija otoka Paga*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SNOJ, MARKO. 2009. *Etimološki slovar slovenskih zemljepisnih imen*. Ljubljana: Modrijan – Založba ZRC.

- SOLIN, HEIKKI; SALOMIES, OLLI. 1988. *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*. Hildesheim – Zürich – New York: Olms – Weidmann.
- SUIĆ, MATE. 1969. Nekoliko primjera toponomastičke stratifikacije u sjevernoj Dalmaciji. *Posebna izdanja Centra za balkanološka ispitivanja ANUBiH*, 4 (12), Sarajevo, 149–156.
- SUIĆ, MATE. 1996. *Odabrani radovi iz stare povijesti Hrvatske*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske.
- SUIĆ, MATE. 1981. *Zadar u starom vijeku*. Zadar: Filozofski fakultet.
- SUIĆ, MATE. 2002. *Antički grad na istočnom Jadranu*. Zagreb: Golden marketing.
- ŠIMUNIĆ, BOŽIDAR. 2013. *Rječnik bibinjskoga govora*. Zadar: Matica hrvatska.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1985. Prvotna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije. *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 10–11, Zagreb, 147–200.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija hrvatskog jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIŠIĆ, FERDO. 1914. *Priručnik izvora hrvatske historije*. Zagreb: Trošak i naklada Kr. Hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.
- TEKAVČIĆ, PAVAO. 1970. *Uvod u vulgarni latinitet*. Udžbenici Zagrebačkog sveučilišta. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- TEKAVČIĆ, PAVAO. 1976. O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslovenskog romanstva u svjetlu toponomastike. *Onomastica Jugoslavica*, 6, Zagreb, 35–56.
- TEKAVČIĆ, PAVAO. 1982. Motovun i Flaveyco. *Onomastica Jugoslavica*, 9, Zagreb, 129–135.
- TRUMMER, MANFRED. 1998. „Südosteuropäische Sprachen und Romanisch“. // *Lexikon der Romanistischen Linguistik VII: Kontakt, Migration und Kunstsprachen. Kontrastivität, Klassifikation und Typologie*. / Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt (ur.). Tübingen: Niemeyer, 134–184.
- VULETIĆ, NIKOLA. 2007. Toponimi romanskog postanja na Ugljanu i Pašmanu. // *Toponimija otoka Ugljana*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 345–360.
- VULETIĆ, NIKOLA. 2011. Dalmatoromanski prežitci u toponimiji otoka Paga. // *Toponimija otoka Paga*. / Vladimir Skračić (ur.). Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja, 681–692.
- WOLF, HEINZ JÜRGEN. 1996. Gemeinromanische Tendenzen IX. Onomastik. // *Lexikon der Romanistischen Linguistik II: Latein und Romanisch. Historisch-vergleichende Grammatik der romanischen Sprachen*. / Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt (ur.). Tübingen: Niemeyer, 387–422.

Kratice vrela

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* I–XXIII. 1880.–1976. Zagreb: JAZU.
Cod. dipl. = *Codex diplomaticus*, sv. I, 1967. / Kostrenčić, Marko (ur.) i sv. II–XV.
1904.–1934. / Smičiklas, Tadija (ur.). Zagreb: JAZU.
CSD = *Codex diplomaticus*, sv. I, 1874. / Kukuljević Sakcinski, Ivan (ur.). Zagreb.
HER = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Zagreb: Novi Liber.
Magnifica = LELJAK, ROBERT. 2006. *Inventari fonda Veličajne općine zadarske Dr-
žavnog arhiva u Zadru godine 1325. – 1385.*, sv. 1. Zadar: Državni arhiv u Zadru.
Spisi I = ZJAČIĆ, MIRKO. 1959. *Spisi zadarskih bilježnika Henrika i Creste Tarallo
1279. – 1308*. Zadar: Državni arhiv.
Spisi II = ZJAČIĆ, MIRKO; STIPIŠIĆ JAKOV. 1969. *Spisi zadarskih bilježnika Ivana Qu-
alis Nikole pok. Ivana Gerarda iz Padove 1296. – 1337*. Zadar: Historijski ar-
hiv.
Spisi III = STIPIŠIĆ, JAKOV. 1977. *Spisi zadarskog bilježnika Franje Manfreda de
Surdis iz Piacenze 1349. – 1350*. Zadar: Historijski arhiv.
ŠR = *Školski rječnik hrvatskoga jezika*. 2012. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i
jezikoslovlje – Školska knjiga.

Place Names Derived from Personal Names of Roman Origin in the Zadar Area

Summary

Place names derived from personal names of Roman origin are also called praedial toponyms. On Croatian territory praedial toponyms are a part of the Roman stratum of Croatian pre-Slavic toponymy. They are usually derived with the characteristic suffix *-(i)ānus/- (i)āna*. Originally they denoted rural properties of Roman citizens (*villae rusticae*). Given that praedial toponyms denoted small or insignificant settlements, they are rarely recorded in ancient sources. Their first attestations are from the Medieval period or even later.

This paper discusses place names in the Zadar area that are considered to be of praedial origin. These are Bibinje, Bošana (Biograd), Bošana (Pag), Lukoran, Mrljane, Nevidane, Pašman, Poveljana, Ugljan and historical Flaveico. Other place names which used to be considered as praedial toponyms, such as Čeprljanda, Kolan, Žigljen, Suisgian, Pagnana are also discussed. In the article etymological analyses of toponyms are given, possible underlying Roman personal names are indicated and archaeological findings from the Roman period are mentioned.

Ključne riječi: toponimi, predijalni toponimi, rimski toponimi, rimska osobna imena, *villa rustica*, zadarsko područje

Keywords: toponyms, toponyms of Roman origin, Roman personal names, *villa rustica*, Zadar area